

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ

53-2

BRNO 2012

PŘEHLED VÝZKUMŮ

Recenzovaný časopis
Peer-reviewed journal

Ročník 53
Volume 53

Číslo 2
Issue 2

Předseda redakční rady Head of editorial board	Pavel Kouřil
Redakční rada	Herwig Friesinger, Václav Furmánek, Janusz K. Kozłowski, Alexander Ruttkay, Jiří A. Svoboda, Jaroslav Tejral, Ladislav Veliačik
Odpovědný redaktor Editor in chief	Petr Škrdla
Výkonná redakce Assistant Editors	Jiří Juchelka, Soňa Klanicová, Šárka Krupičková, Olga Lečbychová, Ladislav Nejman, Rudolf Procházka, Stanislav Stuchlík, Lubomír Šebela
Technická redakce, sazba Executive Editors, Typography	Alice Del Maschio
Software Software	Adobe InDesign CS5
Fotografie na obálce Cover Photography	Mikulčice-Valy. Věderko nalezené v jednom z říčních ramen (viz obr. 5. na str. 28)
Adresa redakce Address	Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i. Královopolská 147 612 00 Brno IČ: 68081758 E-mail: pv@arub.cz Internet: http://www.arub.cz/prehled-vyzkumu.html
Tisk Print	Azu design s.r.o. Bayerova 805/40 602 00 Brno

ISSN 1211-7250

MK ČR E 18648

Vychází dvakrát ročně

Vydáno v Brně roku 2012

Náklad 400 ks

Časopis je na seznamu neinpaktovaných recenzovaných periodik vydávaných v ČR.

Copyright ©2012 Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i. and the authors.

SEVEROZÁPADNÁ BRÁNA A OPEVNENIE NA PREDHRADÍ HRADISKA MIKULČICE-VALY

THE NORTH-WESTERN GATE AND FORTIFICATION IN THE OUTER BAILEY OF STRONGHOLD MIKULČICE-VALY

MAREK HLADÍK

Abstract

The aim of this paper is to present and interpret the finding situation around so-called north-western gate in the outer bailey of the Great Moravian centre Mikulčice-Valy. In addition to the gate, this area revealed remains of a fortification wall and of a settlement, which was protected by the fortification wall. The analysed and interpreted finding situation was surveyed in 1966 – 1968. The first sections of the paper define the objectives of the paper (chronology, structure, decay of the fortification), introduces the method of revision processing (analysis of entities and qualities, spatial analyses in the GIS environment) and describes the finding situation revealed in the monitored area. Then, the paper focuses on the analysis of spatial relationships of documented contexts (stratigraphy). This analysis is a starting point for a discussion with hypotheses about the chronology and construction of the gate and fortification wall published by Z. Klanica, J. Poulík and B. Kavánová in the second half of the 20th century. Finally, the paper presents an interpretation model about dating, construction and decay of the fortifications in outer bailey of the Mikulčice agglomeration.

Keywords

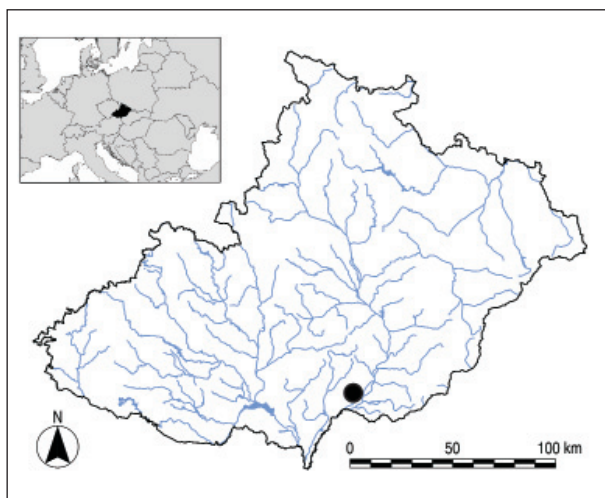
Great Moravia, Mikulčice-Valy, Fortification, Stratigraphy, GIS

Úvod

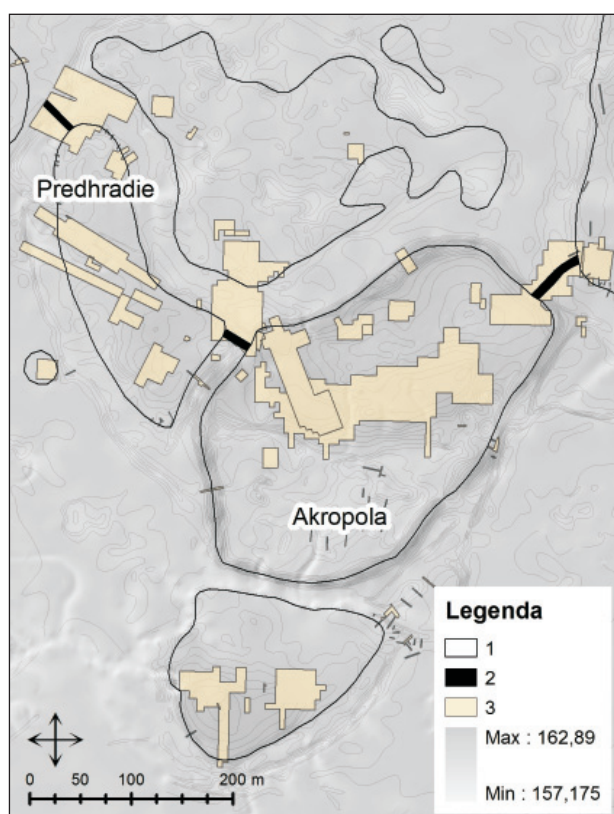
Dôležitým obranným a zároveň komunikačným prvkom každého fortifikačného systému sú nesporne brány. Funkčná podstata brány ako aj jej reprezentatívne a symbolické významy odôvodňujú potrebu podrobného výskumu tohto prvku obranného systému v širokých priestorových a časových súvislostiach. Brána zohráva dôležitú úlohu ako „miesto prechodu a ochrany“ v mnohých nábožensko-symbolických systémoch, v bránach stredovekých miest sa manifestovalo bohatstvo a postavenie mesta a často symbolicky nahrádzali len provizórne alebo úplne nedostavené opevnenie (napr. Tydlitátová 2010). Súborné spracovanie stredohradištných brán podal ešte v 60-tych rokoch minulého storočia M. Šolle (1969) a problematike sa venoval v 80-tych rokoch minulého storočia aj B. Dostál (1984). K fortifikačným systémom v priestore strednej Európy vo včasnom stredoveku existuje rozsiahla odborná spisba (naposledy súhrnne s literatúrou napr. Dresler 2011; Procházka 2009; Unger 2008). V prácach o včasnostredovekej opevňovacej technike je samotná problematika brán včasnostredovekých opevnení vo väčšine prípadov zastúpená len okrajovo (prehľadne Procházka 2009, 268). Táto skutočnosť je však objektívne spôsobená stavom výskumu. Pri výskumoch deštrukcií včasnostredovekých hradieb z veľkomoravského obdobia sa odkryli a následne publikovali pozostatky brán len veľmi zriedkavo. Napríklad z územia Slovenska a Moravy sa z výnimkou Mikulčíc, podarilo konštrukciu brán veľkomoravských hradov preskúmať len v prípade troch lokalít. Konkrétne ide o Pohansko –

východná brána (Dostál 1984, 143–166; Dostál, Štelcl 1985, 3–26), Staré Město (Procházka 2009, 207–223) a Pobedim (Bialeková 1978, 168). Druhým negatívnym faktorom je skutočnosť, že v prípade výskumu brán včasnostredovekých fortifikácií v stredoeurópskom priestore sú naše poznatky skresľované mierou dochovania zväčša drevených konštrukcií.

V tejto práci nadviažem na výskumy vyššie citovaných autorov. Mojim cieľom je na tomto mieste podrobne predstaviť nálezovú situáciu v priestore tzv. severozápadnej brány mikulčickej opevnenej aglomerácie, s príslahlou

Poloha študovaného mikroregiónu na mape Moravy.
Location of the study area on a map of Moravia.

Obr. 1. Mikulčice-Valy, predhradie, plocha K 1966-68, Celkový plán hradiska s vyznačením mostov. Legenda: 1 – osídlené areály, 2 – mosty, 3 – skúmaná plocha.

Fig. 1. Mikulčice-Valy, outer bailey, area K 1966-68, Overall plan of the stronghold indicating bridges. Legend: Legend: 1 – settled areas, 2 – bridges, 3 – surveyed areas.

časťou opevnenia.¹ Výskum tejto časti opevnenia sa realizoval v druhej polovici 60-tych rokov (plocha K 1966–1968) v nadväznosti na výskum zaniknutého riečného koryta bezprostredne pred hradbou. Ide o jediná bránu (z doposiaľ troch preskúmaných), ktorá bola súčasťou fortifikácie predhradia (Obr. 1). V čase svojej existencie plnila táto brána s najväčšou pravdepodobnosťou funkciu hlavného západného vstupu do opevnenej časti celej sídelnej aglomerácie. Podobne ako v prípade ďalších dvoch mikulčických brán zabezpečoval prístup k severozápadnej bráne drevený vyše 40 m dlhý most premostujúci riečne rameno (Obr. 2) (Hladík, Poláček v tlači).

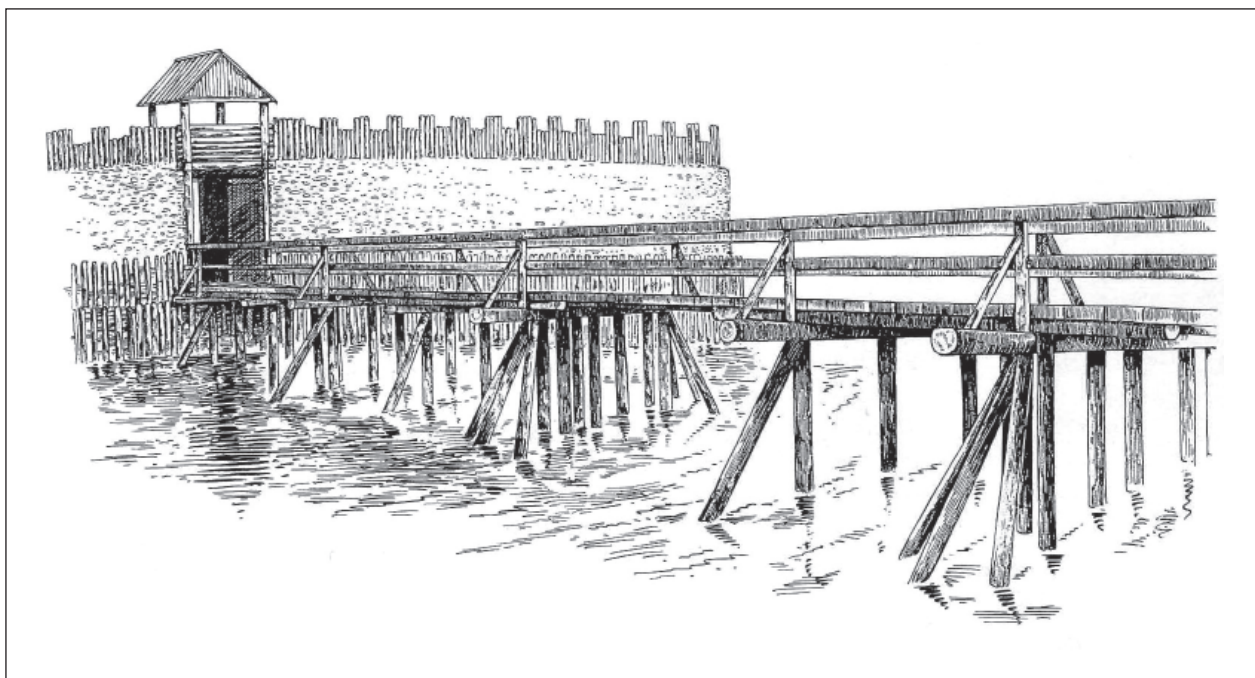
Práca je prvou časťou revíznej analýzy výskumu opevnenia na predhradí mikulčického hradu. Základné otázky, ktoré sa snažím sledovať pri revíznej analýze sú v prvom rade chronológia opevnenia, priestorové rozloženie opevnenia s jeho determinantmi, konštrukcia hradby a zánikový horizont opevnenia. V tejto práci zameriam pozornosť na bránu a jej bezprostredné okolie. Okrem opevnenia zameriam pozornosť aj na sídlisko, ktorého pozostatky sa podarilo odkryť bezprostredne za hradbou a okolo prístupovej cesty k bráne vo vnútri opevneného priestoru. Po predstavení nálezovej situácie na základe originálnej dokumentácie sa budem venovať stratigrafii a definovaniu relatívnej chronológie odkrytých a doku-

mentovaných kontextov. Pomocou materiálnej kultúry sa pokúsím o zaradenie jednotlivých horizontov do širšieho rámca časových a priestorových súvislostí v prostredí mikulčickej aglomerácie.

1. Terénny výskum, dokumentácia a metóda revízneho spracovania

Terénny výskum opevnenia na severozápadnom okraji predhradia začal na jar roku 1966. V priebehu tejto výskumnej sezóny však začali venovať viac pozornosti priestoru pred hradbou, kde sa odkrývalo riečne koryto s pozostatkami mosta. V nasledujúcej výskumnej sezóne v roku 1967 už zamerali pozornosť skoro výhradne na riečne koryto (Klanica 1968). Len príležitostne v priebehu tejto sezóny čistili niektoré časti deštrukcie hradby alebo z deštrukcie odoberali niektoré vrstvy. Západná časť odkrytej deštrukcie opevnenie sa ešte v roku 1966 v dôsledku povodne zrútila do riečného koryta. V snahe zabrániť ďalšiemu zosuvu prihrnuli z vonkajšej strany k deštrukcii hradby na jeseň v roku 1967 hlinu. Aj napriek tomu sa v zime na prelome rokov 1967 a 1968 zrútil do riečiska ďalší kus západnej časti deštrukcie hradby. V roku 1968 pokračovali vo výskume opevnenia až v jesenných mesiacoch. Na jar a v lete bola veľmi vysoko spodná voda. Pokračovali vo výskume východnej, nezrútenej časti hradby.

Terén v priestore severozápadnej brány bol pred začatím výskumu mierne zvlnený a okraj sídliska na predhradí sa severným a severozápadným smerom znižoval do plytkej priehlbne. Priehľbeň opisovala oblúk okolo vyvýšeného predhradia. V niektorých miestach bola na okraji tejto priehlbne viditeľná nevýrazná terénna vlna (Obr. 3). Konfigurácia terénu naznačovala, že sa v tomto priestore nachádza deštrukcia opevnenia. Prvé terénne práce v roku 1966 realizovali s úmyslom spresniť priebeh opevnenia. Preto otvorili sondy R1 – R12 kolmo na smer terénnej vlny (Obr. 4). Po takomto spresnení priebehu deštrukcie (vo všetkých sondách sa deštrukcia znižovala smerom k priehlbni) začal plošný odkryv opevnenia. Sondy R8 – R12 rozšírili na segmentové sektory, ktoré zaberali priestor predpokladanej deštrukcie. Medzi jednotlivými segmentmi ponechali kontrolné bloky. V roku 1966 sa výskumné práce sústredili predovšetkým na priestor kde val vytváral najvýraznejší oblúk a kde predpokladali vchod alebo bránu do hradiska. Išlo o segmenty označené R9 – R12. Tieto segmenty svojou orientáciou nerešpektovali štvorcovú sieť používanú na celom predhradí. Štvorce lokálnej siete však boli v jednotlivých segmentoch vytýčené a terénnu dokumentáciu robili vo väzbe na jednotlivé štvorce (Obr. 4). V roku 1968 zrušili kontrolné bloky medzi segmentmi R8 – R12 a ponechali iné kontrolné profily kolmo na deštrukcii opevnenia. Východnú časť plochy rozdelili na sektory I – IV (Obr. 4) Terénne práce pokračovali v takto vytýčených plochách, pričom kresebná, fotografická dokumentácia a lokalizácia nálezov sa podobne ako v prípade segmentov R8 – R12, pridržovala lokálnej štvorcovej sieti predhradia. Plocha jednotlivých segmentov a sektorov sa spočiatku znižovala po umelých horizontoch. Členitosť odkrytej si-

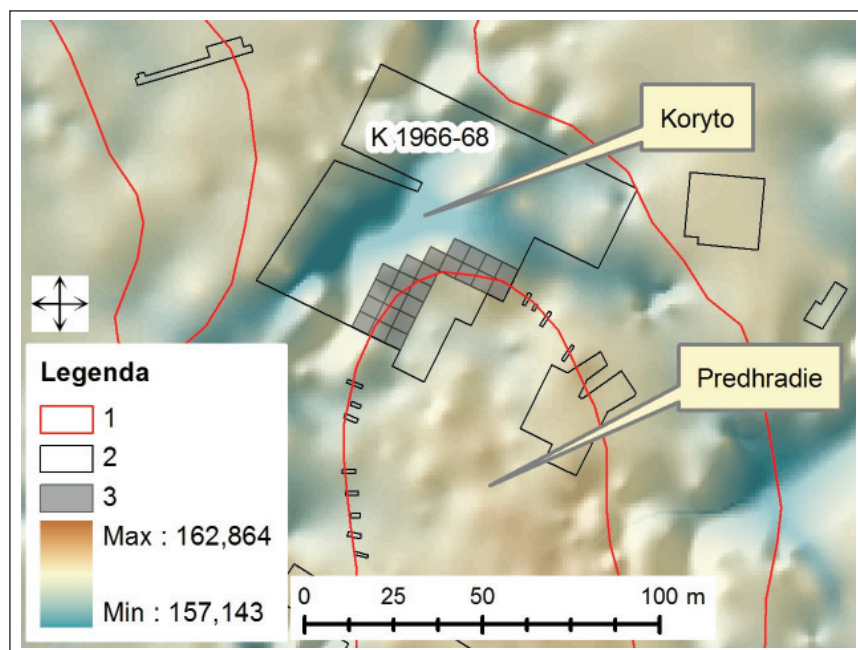
Obr. 2. Mikulčice-Valy, predhradie, plocha K 1966-68, Ideálna rekonštrukcia severozápadnej brány do predhradia, autor Rostislav Skopal.

Fig. 2. Mikulčice-Valy, outer bailey, area K 1966-68, Ideal reconstruction of the north-western gate to the outer bailey, author Rostislav Skopal.

tuácie po odobratí deštrukcie hradby však spôsobila, že sa vo väčšej miere postupovalo odoberaním jednotlivých prirodzených vrstiev.

Dokumentácia nálezovej situácie v okolí severozápadnej brány opevneného predhradia je výrazne poznačená skutočnosťou, že počas terénnych prác venovalo vedenie archeologickej základne zvýšenú pozornosť výskumu riečného koryta a v ňom objaveného dreveného mosta.² Dôsledkom toho sa časť nálezových situácií v priestore deštrukcie hradby nezdokumentovala (zosuv časti odkrytej hradby do riečiska ešte pred zdokumentovaním) a časť nálezových situácií dokumentovali v rýchlosti vzhľadom na skutočnosť, že práce ukončili v decembri roku 1968 za prvých väčších mrazov. Ako som už vyššie uviedol, stratégia odkryvu sa z hľadiska vytýčených plôch viackrát menila. Dokumentácia si však čiastočne zachováva väzbu na štvorcovú sieť používanú na predhradí. Základná nálezová situácia v priestore deštrukcie hradby je však v textovej dokumentácii popísaná vo väzbe na segmenty R9 – R12 z roku 1966 a na sektory I – IV z roku 1968. Textová dokumentácia k jednotlivým štvorcovom je nesystematická. Z 24 štvorcov z plochy K 1966-1968, ktoré v rámci tejto práce spracovávam je textový popis nálezovej situácie štvorca uvedený len v deviatich prípadoch. Kresebná a fotografická dokumentácia sa nezhotovovala rovnomerne vo všetkých skúmaných štvorcov. Výber a počet dokumentovaných úrovní (plošných plánov) závisel predovšetkým od momentálneho uváženia a potrieb terénnych pracovníkov (Poláček, Marek 2005, Abb. 152). Podobne nesystematicky sa pristupovalo k dokumentovaniu rezov. V dokumentácii sa nachádza 24 dokumentovaných rezov

z priestoru hradby (Obr. 4). Lokalizácia nálezov sa viaže na štvorce lokálnej siete predhradia. V niektorých prípadoch je zdokumentovaná väzba nálezov evidovaných pod jednotlivým nálezovým číslom na archeologické kontexty (napr. vrstvy, deštrukciu a pod.). Väzba nálezov na jednotlivé archeologické štruktúry je primárne zdokumentovaná vo výpise nálezov, ktorý je samostatný pre každý jednotlivý štvorec. Nálezové čísla začínajú kódom „K“. V dokumentácii sa nenachádzajú samostatné popisy hrobov a objektov ale sú súčasťou celkového popisu situácie na ploche štvorcov alebo v jednotlivých sektorov. Nesystematicky sa pristupovalo aj k číslovaniu jednotlivých archeologických kontextov. Samostatné číslo priradili len hrobom a jamám alebo podlahovým úpravám za opevnením. Jednotlivé konštrukčné súčasti hradby neboli nijako číslované, označené boli len opisnými slovnými (interpretáčnymi) názvami. V niektorých prípadoch sa v dokumentácii verbálny popis hrobu alebo sídliskového objektu vôbec nenachádza. Informácie o takýchto kontextoch sa dajú získať len z kresebnej a fotografickej dokumentácie. Výskum severozápadnej časti hradby predhradia nebol spracovaný do podoby nálezovej správy. V dokumentácii sa nenachádzajú bližšie informácie o súradniciach X a Y. Pôdorys celej preskúmanej plochy sa zamerlal a vyniesol do celkového plánu skúmaných plôch na hradiisku. Tento celkový plán sa neskôr (90-te roky) digitalizoval v súradnicovom systéme JTSK (Obr. 1). Súradnice Z (pôvodného povrchu) sú zamerané a zaznamenané len na niektorých plošných plánoch štvorcov v mierke 1:20 a na niektorých dokumentovaných profiloch.

Obr. 3. Mikulčice-Valy, predhradie, plocha K 1966-68, Výškopisný model terénu v skúmanom priestore, vypočítaný na základe zamerania z roku 1961. Legenda: 1 – osídlené areály, 2 – skúmané plochy, 3 – štvorce analyzované v práci.

Fig. 3. Mikulčice-Valy, outer bailey, area K 1966-68, Digital elevation model in the surveyed area, calculated based on fixation from 1961. Legend: 1 – settled areas, 2 – surveyed areas, 3 – analyzed squares.

Metóda revízneho spracovania výskumu hradby na predhradí vychádza zo zásad, ktoré sme predstavili už na viacerých miestach (Hladík v tlači a; Mazuch 2005). Preto len stručne zopakujem základné východiská a zásady uplatňované pri revíziách mikulčických výskumov. Vychádzame z prvej dokumentácie, pri popise nálezových situácií a pri stratifikácii nálezov sa držíme jednotlivých štvorcov, ako základných jednotiek postupu výskumu a jeho dokumentácie, respektíve iných priestorových jednotiek definovaných už počas terénneho výskumu. Celé definovanie relatívnej chronológie a stratifikácia nálezov je teda postavená na vyhodnotení čo najpôvodnejších informácií z terénnej dokumentácie. Takto poňaté stratigrafické vyhodnotenie pozostávalo z troch základných krokov. V prvom kroku sa realizovala kvantifikácia všetkých interpretovaných kontextov. To znamená definovanie množiny entít (analýza entít) (Neustupný 2007). Súčasťou prvého kroku bola ďalej tvorba databázy kontextov (množiny entít) s vyčlenenými kvalitami (analýza kvalít) a tvorba interpretovaného plánu (priestorové vymedzenie interpretovaných kontextov). Druhý krok predstavoval popis stratigrafických vzťahov (priestorová analýza entít), vymedzenie a definovanie základných stratigrafických sekvencií a následná tvorba relatívnej chronológie. V poslednom kroku sa skúmali možnosti rekonštruovania väzby huteľných nálezov k jednotlivým kontextom (stratifikácia materiálu) a z toho vyplývajúce možnosti chronologickej a funkčnej interpretácie odkrytých archeologických štruktúr. Výstupmi takto realizovaného revízneho spracovania terénnej dokumentácie sú databáza kontextov a elektronický plán, ktoré predstavujú základné východisko pre ďalšie vyhodnotenie výskumu. Zisťovanie zákonitostí v archeologických prameňoch (syntézu archeologických štruktúr) umožňujúca databáza MS Access (deskripčný systém) predstavujúca výstup analýzy entít a kvalít (pozri Neustupný 2007, 104) a digitalizovaný interpretovaný plán (vektorizácia terénnej dokumentácie) celej nálezovej situácie vytvorený

v prostredí GIS. Mapový projekt je zostavený v aplikácii ArcMap ArcGIS 10.

2. Nálezová situácia

Pri predstavení nálezovej situácie budem vychádzať z dokumentácie, teda popis nadvižem na jednotlivé plochy dokumentované v teréne. Pri popise postupujem chronologicky, situáciu predstavím vo väzbe na postup odkryvu. Vzťah jednotlivých plôch k lokálnej štvorcovej sieti a ich celková rozloha a tvar je viditeľný na prehľadnom pláne (Obr. 4). Do popisu nálezovej situácie v jednotlivých plochách som vložil aj informácie, ktoré sa nachádzajú v textovej dokumentácii štvorcov. Celkové prehľadné zhrnutie s definovaním priestorových vzťahov objavených a zdokumentovaných kontextov potom uvediem v časti „Stratigrafia“. Popis vychádza z dokumentácie, kde sa prelína rovina popisná (empirická) s interpretačnou. Funkčná interpretácia jednotlivých kontextov preto na tomto mieste zodpovedá dokumentácii. V prípade zmien interpretácie po revíznej analýze sa tejto problematike venujem v časti „Interpretácia“. Čisto z praktických dôvodov nie je výklad podporený graficky. Vzhľadom na rozsah príspevku nie je možné prezentovať všetky plány. Toto však nie je ani cieľom. Popísaná nálezová situácia má slúžiť na vytvorenie základnej predstavy o zložitosti priestorových vzťahov. Cieľom je aspoň v stručnosti predstaviť všetky archeologické kontexty zdokumentované pri výskume hradby v 60-tych rokoch minulého storočia. Grafická interpretácia nálezovej situácie je však súčasťou stratigrafického vyhodnotenia výskumu, ktoré nasleduje po popise nálezovej situácie.

Nálezová situácia zdokumentovaná v roku 1966

Sonda R 9

Deštrukcia kamennej hradby sa objavila už 10 cm pod povrchom v južnej časti sondy. V 30 cm hĺbke sa ob-

javili výraznejšie koncentrácie kameňov (pieskovce a lumachely). Pod útržkami deštrukcie hradby sa začala objavovať **šedá hlinito-piesčitá vrstva** so zvieracími kosťami a drobnými kameňmi. Vrstva dosahovala hĺbky 60–70 cm. Deštrukcia hradby klesala severným smerom do hĺbky 70 cm. Čelo hradby tvorili väčšie pieskovcové kamene vyskladané v horizontálnej polohe (lícované). V severnej časti sondy sa v hĺbke okolo 40 cm objavila **šedo-hnedá hlinito-piesčitá vrstva**, ktorá prenikala aj do **kamennej deštrukcie hradby**. V hĺbke okolo 70–80 cm táto vrstva prechádzala do **piesčito-ílovitej vrstvy**, ktorá obsahovala väčšie množstvo uhlíkov. Na deštrukcii hradby v štvorci -D/-25 sa nachádzal kostrový hrob. **Hrob 864** ležal v hĺbke 50 cm pod povrchom pod naplaveným ílom. Hrob ležal na deštrukcii hradby a bol obložený kameňmi. Kostra dlhá 130 cm sa nachádzala v polohe na znak s nohami natiahnutými vedľa seba. Hrob bol sekundárne porušený (niektoré kosti neboli v anatomickej polohe). Orientácia hrobu bola západ – východ. Hrob bol bez nálezov. V južnej časti sondy vo štvorci -D/-24 sa podarilo približne 45 cm pod povrchom odkryť **deštrukciu polkruhovitého tvaru**, tvorenú prevažne pieskovcami. V deštrukcii sa nachádzali zvieracie kosti. Okolo deštrukcie sa rýsoval **objekt, vyplnený čiernou hlinitou vrstvou**.

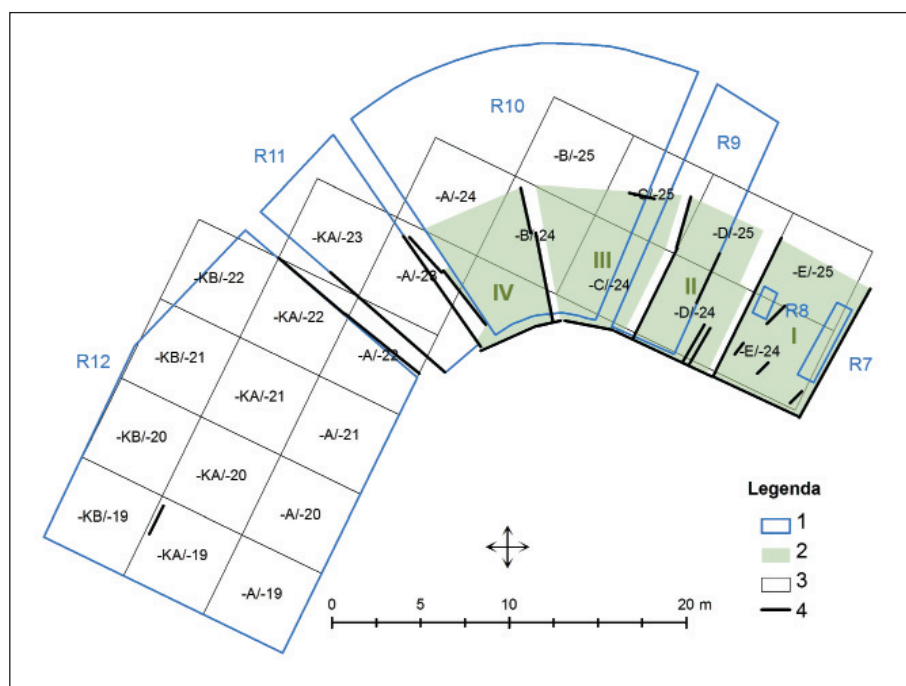
Sonda R 10

Deštrukcia kamennej hradby sa začala objavovať asi 25 cm pod povrchom. Nad deštrukciou ležala vrstva naplaveného ílu. Deštruovaná hradba bola postavená prevažne z pieskovcov a zlepcov (lumachely). Smerom do riečneho koryta kamenná deštrukcia klesala. Dostávala sa do hĺbky 75–80 cm. Z vnútornej strany hradby bola kamenná deštrukcia výrazne zmiešaná s **ílovou vrstvou**. Vo východnej časti sondy R 10 pozorovali v deštrukcii sekundárne zásahy. V tomto priestore bola kamenná deštrukcia premiešaná z **tmavšou piesčito-ílovitou vrstvou**. V priestore pred hradbou sa v hĺbke okolo

40–50 cm nachádzala kamenná deštrukcia. Kamene z deštruovanej hradby tu boli výrazne premiešané s **vrstvou šedo-hnedého zahlineného piesku**. Na okraji tejto deštrukcie v priestore tesne pred hradbou v hĺbke okolo 50 cm sa našla koncentrácia prepálených kameňov (**základy kamennej pece**). Približne 3 m severozápadným smerom od pece, bezprostredne pred čelom hradby sa našli dva **žarnovy**, nad ktorými ležal v deštrukcii hradby kostrový hrob. **Hrob 865** ležal v hĺbke 50–60 cm na deštrukcii hradby. Z kostry sa zachovali len dlhé kosti. Pochovaný ležal na chrbte v natiahnutej polohe. Dĺžka kostry bola 150 cm. Hrob bol orientovaný západ – východ. Po odobraní kamennej deštrukcie sa v priestore pred hradbou nachádzala **šedá hlinito-piesčitá vrstva**. 30 cm pod deštrukciou sa pod hlinito-piesčitou vrstvou nachádzala **vrstva pieskovcov**. Horizont týchto pieskovcov oddeľovala od vrchnej deštrukcie hradby spomenutá hlinito-piesčitá vrstva. V spodnej časti tejto vrstvy sa koncentrovalo väčšie množstvo uhlíkov. V strednej časti štvorca -B/-25 ležali na úrovni hlinito-piesčitej vrstvy zbytky **pece**. Pozostatky druhej **pece** objavili asi 270 cm východne o prvej pece pri okraji zrútenej hradby. Z vnútornej strany bola deštrukcia hradby menej pravidelná. Kamenná deštrukcia bola prerušená **telesom hradby**. Hradba sa v tomto priestore (za čelnou kamennou stenou) prejavovala ako 2 m široký pás bez stôp po kameňoch. Teleso hradby tvoril žltý íl. Z vnútornej strany opevnenia (za ílovým telesom hradby) sa približne v hĺbke 20–30 cm začali objavovať kamene. Koncentrovali sa predovšetkým vo východnej časti sondy. Kamene tvorili z vnútornej strany opevnenia nepravidelné skupiny. Ležali v **šedej hlinitovej vrstve** (kultúrna vrstva) v ktorej sa nachádzali aj zvieracie kosti. Pri znižovaní ílového telesa hradby sa v hĺbke 75–80 cm vrysovali tmavošedé kresby – pozostatky **drevených trámov**. V tejto hĺbke boli stopy po drevených trámoch nejasné ich spôsob uloženie a vzájomné vzdialenosti boli rôzne. V určitých odstupoch sa medzi trámami vrysova-

Obr. 4. Mikulčice-Valy, predhradie, plocha K 1966-68, Priestorové jednotky definované počas terénneho výskumu a dokumentované profily. Legenda: 1 – rezy (sondy) (skúmané 1966), 2 – sektory (skúmané 1968), 3 – štvorce, 4 – dokumentované profily.

Fig. 4. Mikulčice-Valy, outer bailey, area K 1966-68, Spatial units defined during field research and documented profiles. Legend: 1 – sections (probes) (surveyed in 1966), 2 – sectors (surveyed in 1968), 3 – squares, 4 – documented profiles.

li **štvorcové útvary** s rozmermi 50–60 cm x 50–60 cm. V takýchto štvorcoch sa rysovali uhlopriečne brvná. Tento systém „komôr“ bol vo vzdialenosti okolo 1 m smerom do vnútorného opevneného priestoru hradu lemovaný nevýrazným pásom jednoduchých trámov prebiehajúcich rovnobežne z hradbou. Po ďalšom začistení vystúpili tmavé štvorcové útvary ešte výraznejšie. Štvorcové útvary sa striedali s priečnymi brvnami. Z vnútornej strany bol pás drevených konštrukcií ohraničený asi 50 cm širokým **pásom ílu**, ktorý vymedzoval celý oporný systém a šírku hradby a za ktorým sa nachádzala už spomínaná kultúrna vrstva a koncentrácie kameňov.

Sonda R 11

Prvé kamene z **deštrukcie hradby** sa objavili v hĺbke 30 cm. Išlo o väčšie kusy pieskovcov a zlepenice. Deštrukcia klesala západným smerom do riečného koryta. Západný okraj deštrukcie sa nachádzal v hĺbke 90–100 cm od povrchu. V tomto priestore priliehali k deštrukcii vrstvy riečnych **ílovitých naplavenín**. Kamene z deštrukcie hradby boli výrazne premiešané s **piesčitou a ílovito-piesčitou hlinou**. Táto vrstva sa nachádzala aj pod deštrukciou hradby. Asi 20 cm od západného okraja deštrukcie hradby sa v hĺbke 80–90 cm nachádzali pozostatky **pece** vypálené do červena. Pec ležala na vrstve úmyselne zrovnaných drobných kameňov. V miestach priestoru pred hradbou sa nachádzali **vrstvy riečnych naplavenín** až do hĺbky 140 cm. Vnútorný okraj deštrukcie bol nepravidelný. Podobne ako v sonde R 10 bola z vnútornej strany hradba ohraničená **pásom ílu**. Súbežne z hradbou v južnom rohu štvorca -A/-23 sa nachádzal pás **tmavšieho ílu**. Smerom k sídlisku pokračoval opäť svetlejší íl, ktorý smerom od hradby tmaval a bol viac premiešaný **popolovitou sídliskovou vrstvou**. Pri juhovýchodnom profile sondy R 11 sa v hĺbke 30 cm objavila **kamenná deštrukcia** (väčšie pieskovcové kamene), v ktorej sa nachádzali aj dva **žarnovy**. Pri tejto deštrukcii sa nachádzali aj pozostatky **ohniska**, v blízkosti ohniska sa nachádzali aj zvieracie kosti.

Sonda R 12

V severnej časti sondy sa v hĺbke 55 cm pod šedými **ílovitými naplaveninami** objavila skupina pieskovcov zrútených z kamennej steny. 90 cm od severného profilu sondy R 12 bola deštrukcia hradby prerušená. Pri ďalšom znižovaní v tomto priestore sa nepodarilo objaviť teleso hradby. Na rozhraní štvorcov -KA/-22 a -KA/-21 sa v rôznych hĺbkach v rozmedzí 50–80 cm od povrchu nachádzali **ojedinelé kusy alebo malé zhluky väčších kameňov**. V tomto priestore sa nenachádzala deštrukcia klesajúca do riečného koryta. Medzera v konštrukcii valu pokračovala severným smerom a dosahovala dĺžky okolo 5 m. V priestore prerušenia hradby sa nenachádzal žltý íl ale **šedá až tmavošedá hlinitá alebo hlinito-ílovitá vrstva**, ktorá zasahovala do hĺbky 1 m. Vo vrstve sa nachádzali zvieracie kosti (hlavne dlhé kosti tura). Zakončenie ílového telesa na severnom okraji sondy R 12 sa vyznačovalo v hĺbke 90 cm veľmi výrazne. Prerušenie hradby malo šírku 4 m.

Textová dokumentácia južnej časti sondy R 12 je nadviazaná na jednotlivé štvorce lokálnej siete.

Štvorec -A/-19

Do západnej časti štvorca čiastočne zasahuje kamenná **deštrukcia hradby**. Táto časť deštrukcie je však oddelená od hradby **žliabkom**. Je preto pravdepodobné že ide o deštrukciu objektu bezprostredne za hradbou, ktorý mohol s hradbou funkčne súvisieť. Kamene sú v západnej časti štvorca uložené v tvare dvoch „stien“, vzájomne na seba kolmých. „Steny“ sú 2,5 m dlhé a 50 cm široké. V priestore, ktorý ohraničujú sa nachádzal **žarnov**. Deštrukcia je tvorená prevažne z pieskovcov. Vo východnej časti štvorca je menej **pravidelná kamenná deštrukcia**. V severozápadnej časti štvorca sa nachádzali pozostatky **ohniska**. Asi 2,5 m od ohniska sa nachádza **koncentrácia uhlíkov**. Južne od ohniska sa nachádzal hrob. **Hrob 869** bol orientovaný smerom západ – východ. Dĺžka kostry bola 1,6 m.

Štvorec -A/-20

V hĺbke 75 cm sa objavilo do žltá sfarbené podložie. Do juhovýchodnej časti štvorca zasahuje **pás kameňov** zo štvorca -A/-19. V severnej časti štvorca sa rysuje **štvorcový objekt**, ktorý zasahuje aj do štvorca -A/-21. Objekt má rozmery približne 3 x 3 m. V severozápadnej časti objektu je plocha o rozmeroch 1,5 x 2 m čiernej farby, výrazne premiešaná s uhlíkmi. Rovnaká vrstva sa rysuje na juhovýchodnom okraji objektu. Tu sa koncentruje v 30 cm širokom **žliabku** dlhom 1,5 m. Ostatná plocha je zafarbená do žltá. Vo vrstve sa nachádzajú uhlíky. V dvoch protíľahlých rohoch tmavej výplne v severozápadnej časti objektu sa rysujú **koly**.

Štvorec -KA/-19

Na celej ploche štvorca sa nachádzala **deštrukcia hradby**. Kamenná deštrukcia mala šírku 4,5 m. Ležala na **ílovom bloku – telese hradby**. Vrch deštrukcie ležal približne 1 m nad týmto blokom. 1 m vysoký chrbát deštrukcie tvorili väčšie kamene. Z vonkajšej strany opevnenia sa nachádzala deštrukcia z menších kameňov. Z vnútornej strany bola deštrukcia asi o 50 cm nižšie ako chrbát deštrukcie. Kamene v tejto časti deštrukcie ležali v pôvodnom uložení. Išlo o na plocho kladené, väčšie pieskovce. Tvorili **súvislú konštrukciu** širokú 50 cm prebiehajúcu rovnobežne s hrebeňom hradby v dĺžke 4 m. Pozdĺž tejto konštrukcie prebiehal asi 4 m dlhý a 50 cm široký **žliabok**. Tento oddeľoval deštrukciu hradby od kamennej deštrukcie sídliskových objektov za hradbou.

Štvorec -KA/-20

V západnej časti štvorca pokračovala **kamenná deštrukcia hradby**. Pod deštrukciou bol ílový blok – **teleso hradby**. Tento pokračoval až do štvorca -KA/-22, kde bol prerušený. V juhovýchodnom rohu štvorca, blízko ohniska, ktoré ležalo v štvorci -A/-19 sa nachádzala koncentrácia keramiky a zvieracie kosti.

Štvorec -KB/-19

Na dne štvorca sa nachádzal jemný **riečny piesok**. Približne v strede štvorca sa v koryte rieky nachádzala **palisáda z drevených kolov**. Palisádu tvorili nepravidelné rady kolov, ktoré smerovali zo severovýchodu na juhozápad. Koly boli zachované do výšky 20–50 cm. Prie rez kolov bol vo väčšine prípadov štvorcový. Koly boli zarazené kolmo do zeme. Šírka kolov bola 10–20 cm. Vzdialené boli od seba 20 cm. Pred aj za palisádou sa pozdĺžne v smere toku rieky nachádzali **brvná**. V severovýchodnom rohu štvorca sa vo vrstve jemného naplaveného piesku zachoval kus **dreveného monoxilu**.

Štvorec -KB/-21

Dno štvorca bolo pokryté jemným **riečnym pieskom**. Štvorcóm prebiehala **drevená palisáda**. V náplavách okolo palisády sa nachádzali neopracované brvná. Palisádu tvoril jeden rad kolov. Koly mali štvorcový tvar. Koly boli zarazené kolmo do zeme. Jeden **kôl** bol zarazený 115 cm od palisády smerom k hradbe. V severovýchodnom rohu štvorca boli **nosné koly mosta**. Boli to koly z druhej priečnej rady.

Štvorec -KB/-22

Dno štvorca je pokryté jemným **riečnym pieskom**. V jeho východnej časti sú **pozostatky palisády**. Palisáda je v tomto štvorci prerušená. Kolmo na palisádu tu prebieha **drevený most**. Vo východnej časti štvorca sú medzi kolmi zachytené trámy a neopracované drevá rôznych rozmerov.

Nálezová situácia zdokumentovaná v roku 1968

Sektor I

Po rozobraní **kamennej deštrukcie** sa z vnútornej strany opevnenia objavilo **ílové jadro** hradby. Z vonkajšej strany smerom ku kamennému čelu hradby, pokračovali **kamene** do hĺbky ílového jadra hradby. Z **kamenného múru** tvoriaceho čelo hradby sa podarilo odkryť len spodné kamene. Čelný múr nebol v týchto miestach lícovaný. Nepravidelne nahádzané kamene z čelnej strany držal hustý **rad kolov**. Koly sa zachovali len v podobe kolových jám. Kolové jamy boli od seba vzdialené 30–40 cm. Ich priemer sa pohyboval okolo 10 cm. **Druhý rad kolov** prebiehal paralelne s čelom hradby vo vzdialenosti 40 cm smerom do riečiska. Koly boli od seba vzdialené v intervale 15–40 cm a ich priemer sa pohyboval okolo 15 cm. Kamene z čela hradby ležali na **ílovej navážke**, ktorá pokračovala smerom dovnútra opevneného priestoru a tvorila **teleso hradby**. Toto ílové teleso hradby končilo vo vzdialenosti okolo 400 cm od čela hradby. Tento ílový blok sa skladal z dvoch častí. Za čelnou kamennou stenou bola **hrdzavá ílovito-piesčitá vrstva**. V zadnej časti tvorila teleso hradby **svetlá ílovitá vrstva**. Obe tieto časti boli od seba oddelené **tmavým pruhom**, ktorý prebiehal rovnobežne s čelom hradby. Od tohto pruhu vybiehali kolmo k hradbe dva slabé **zreteľné tmavé pásy**. Jeden tmavý pás vybiehal aj opačným smerom od čela hradby. Tmavé pásy v telese hradby pokračovali aj v hlbších úrov-

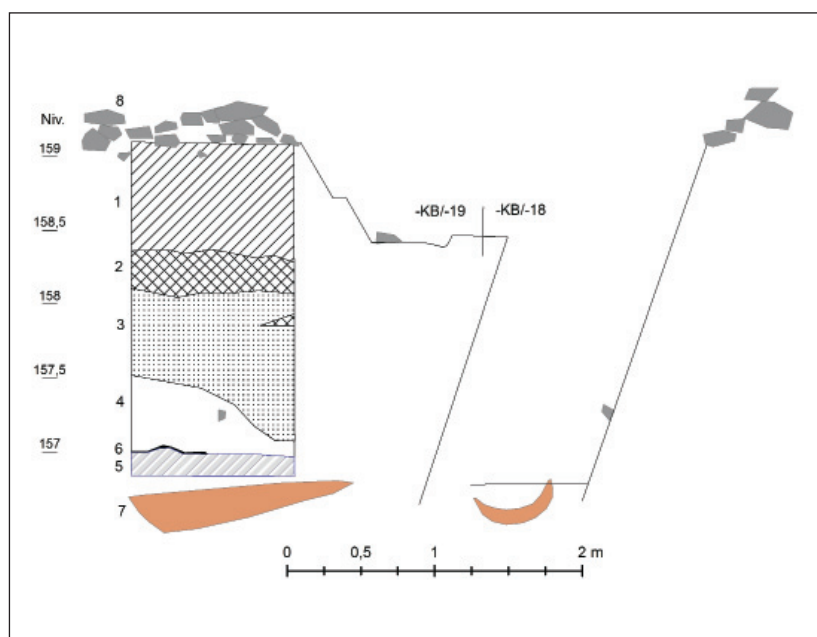
niach. U vnútornej strany ílového telesa hradby sa objavil **tmavý pruh** sledujúci rovnobežne hradbu vo vzdialenosti 70–80 cm od nej. Krátke tmavé pruhy v ílovom telese pokračovali vertikálne do väčších hĺbok. Po odobraní ílového telesa valu sa objavila súvislá **požiarová vrstva**, v ktorej boli viditeľné pozostatky **ohorených driev**. Dreva tvorili náznaky komorovej konštrukcie. Plocha bola pokrytá nepravidelnými čiernymi škvrnami miestami do červena prepálenými. Za vnútorným okrajom ílového telesa hradby ležala **čierna hlinitá vrstva** s uhlíkmi a drobnými pieskovcami, ktorá sa vo väčšej hĺbke rozšírila až k južnému profilu sektoru I. Pod touto vrstvou sa objavila **ílová úprava (Obj. 711)**. Medzi ílovou úpravou a hradbou ležala aj v týchto hĺbkach čierna uhlíková vrstva. Pod ílovou úpravou ležalo sterilné **ílové podložie**. V priestore medzi zadnou stenou hradby a objektom 711 sa v podloží objavili tri dvojice kolových jamiek. Jamky boli zahĺbené len veľmi mierne do podlažia (okolo 20 cm). Nemali hrotité ukončenie. Koly mali mierny sklon smerom k hradbe. Koly vzdialenejšie od hradby mali väčší sklon. Najhlbšie kolové jamky v juhovýchodnom rohu sektora I zasahovali až do **riečneho piesku** pod podlažnou ílovou vrstvou. Hladina tejto vrstvy ležala v hĺbke 140 cm.

Sektor II

Pod kamennou **deštrukciou hradby** sa objavilo **ílové teleso hradby**. Priebeh **čela hradby** nadväzoval na situáciu zachytenú v sektore I. Medzi kameňmi z hradby bola časť ohorená. Na vnútornom okraji kamennej deštrukcie sa podarilo zachytiť **ohorené drevo**. Vo vrchných častiach ílového telesa hradby sa nachádzali **tmavé hlinité škvrny**. V hlbších častiach ílového telesa sa začali objavovať **tmavé pruhy**. Po odstránení ílového valu sa podobne ako v sektore I objavila **prepálená vrstva**. Takisto sa tu objavili **čierne alebo červené prepálené škvrny**. V opevnenom priestore za hradbou sa objavila **čierna hlinitá vrstva s uhlíkmi**, ktorá lemovala **ílovú podlahovú úpravu (Obj. 710)**. V rohu tejto podlahy sa nachádzala **pec**. Pri odobraní tejto podlahovej úpravy sa zistilo, že sa skladá z niekoľkých vrstiev. Pod hornou **vrstvou ílu** sa nachádzala tenká **piesková vrstva**. Pod touto vrstvou bola staršia fáza úprav, na ktorej sa nachádzalo **ohnisko**, ktoré ležalo asi o 1 m južnejšie ako pec. Pod podlahovou úpravou ležala **tmavá ílovito-hlinitá vrstva**, pod ktorou sa nachádzalo **ílovité podložie**. V podlažnom íle pokračovali dvojice kolov zo sektoru I.

Sektor III

Situácia v sektore sa veľmi podobala sektorom I a II. Pod **kamennou deštrukciou hradby** sa objavila ílová navážka tvoriaca **teleso hradby**. V ílovom bloku sa vyznačoval zreteľný **tmavý pás**, ktorý prebiehal rovnobežne s vnútornou stranou hradby vo vzdialenosti 60 cm. Vo väčšej hĺbke vo vnútri telesa valu sa objavilo niekoľko slabé zreteľných **tmavých pruhov** smerujúcich kolmo na teleso valu. Na vnútornej strane telesa hradby sa tiež nachádzal pozdĺžny **tmavý pruh** a náznaky **priečných pruhov**. Pod ílovým telesom hradby sa nachádzala **prepálená vrstva**, so stopami po **drevenej konštrukcii**.

Obr. 5. Mikulčice-Valy, predhradie, plocha K 1966-68, Profil v štvorci -KB/-19. Legenda: 1 – tmavo-šedá ílovito-piesčitá hlina, 2 – šedý íl s hrdzavými škvrnami, 3 – šedý piesok s drobnými uhlíkmi, 4 – svetlý piesok, 5 – jemný štrk, 6 – organické sedimenty, 7 – drevený čln, 8 – kamene (deštrukcia hradby).

Fig. 5. Mikulčice-Valy, outer bailey, area K 1966-68, Profile in the square -KB/-19. Legend: 1 – dark gray clayey-sandy loam, 2 – gray clay with rust spots, 3 – gray sand with small carbons, 4 – light sand, 5 – fine gravel, 6 – organic sediments, 7 – wooden boat, 8 – stones (destruction of walls).

Vrstva bola tvorená prevažne uhlíkmi a prepáleným ílom červenej alebo čiernej farby. Za telesom hradby sa nachádzala **tmavá hlinitá vrstva** s uhlíkmi. Vo východnej časti štvorca -C/-24 v tejto vrstve ležali **kamene** s pozostatkami **ílovej** a miestami až **piesčitej úpravy**. Presné obrysy tohto objektu (podlaha a ohnisko) sa pri výskume nepodarilo zistiť. V podložnom íle v priestore za hradbou bola zahĺbená **okružla jama**, do ktorej preklesala **vrstva ílu** (ílová úprava). Pozdĺž zadnej steny hradby sa opäť podarilo zachytiť **dvojicu kolových jám**. V západnom rohu sektoru ležali v podložnom íle ohorené pozostatky driev. V severozápadnom rohu sektoru ležala na deštrukcii hradby kostra – **hrob 866**. Druhá ľudská kostra ležala v deštrukcii hradby – **hrob 982**.

Sektor IV

V tomto sektore sa preskúmala asi 6 m dlhý úsek hradby smerujúci k bráne. Hradba bola v tomto priestore budovaná dvomi spôsobmi. Úsek bližšie bráne tvorili deštrukciu hradby len **drobné kamene** a v časti vzdialenejšej od brány sa nachádzala deštrukcia z **veľkých lomových kameňov**. Hranica medzi týmito dvomi deštrukciami bola zreteľná. Pod kamennou deštrukciou sa nachádzalo **ílové teleso hradby**. Ílové teleso valu bolo vodorovne predeľené tenkou **uhlíkovou vrstvou**. Táto vrstva ležala tesne pod spodnými kameňmi z hradby asi 20 cm nad dnom telesa hradby. Po odstránení uhlíkovej vrstvy a zvyšku ílovej hradby sa objavila **prepálená vrstva** z náznakom **komorovej konštrukcie**. Steny jednotlivých komôr tvorili buď **tmavšie zafarbené pruhy** alebo zuhoľnatené **kusy trámov**. Vnútoraná plocha komôr bola prepálená do červena alebo čierna. Táto prepálená vrstva ležala na **ílovito-piesčitej vrstve** s hrdzavými škvrnami. Priestor za hradbou sa nachádzali **rôznorodé úpravové vrstvy**. Po ich odobratí sa objavilo pravouhlé nárožie **ílovej podlahovej úpravy** (Obj. 709). V severnom rohu tejto úpravy sa nachádzali pozostatky deštruovanej **pece**. Pozostatky druhého **ohniska** ležali asi 150 cm južnejšie pri profile.

V priestore medzi objektom 709 a hradbou sa nachádzala **čierna uhlíková vrstva**. Nad podlahovou úpravou ležala slabšia **vrstva hrdzavého piesku**. Vedľa podlahovej úpravy sa nachádzala **jama**, do ktorej sa vrstva piesku prepádala. Pod tenkou vrstvou piesku sa nachádzala **čierna uhlíková vrstva**, ktorá tiež prekryvala podlahu a prepádala sa do jamy. Na ploche podlahy sa objavilo niekoľko **tmavších škvŕn** (možno stopy po koloch). Vo vrstve pod podlahou sa však už neobjavili. Podlahová úprava bola hrubá 20 cm a ležala na 40 cm hrubej **vrstve hrdzavého piesku**. Táto vrstva prebiehala až pod ílové teleso hradby. Medzi ílovou úpravou a piesčitou vrstvou sa nachádzali útržky tenkej **zuhoľnatenej vrstvy**.

3. Stratigrafia

Po predstavení nálezovej situácie v priestore opevnenia na severozápadnom okraji predhradia sa v nasledujúcom texte sústredím na spojenie informácií z popisu nálezových situácií do komplexnejšieho celku. Mojm cieľom na tomto mieste nie je vyjadriť sa konkrétne ku každej archeologickej štruktúre objavenej v dotknutom priestore. Tento krok som realizoval v popise nálezovej situácie – úroveň tohto popisu nezodpovedá požiadavkám na štandardný popis archeologických situácií v súčasnosti, čo je však dôsledok kvality a stavu skoro 50 ročnej dokumentácie. Z praktického hľadiska je výsledkom kompromisu medzi náročnosťou spracovania, ktorá sa pri starších výskumoch zvyšuje a mierou použiteľnosti dát pre priestorové analýzy (pozri Thér 2008, 96). Sústredím sa na definovanie základných horizontov osídlenia a konštrukcie hradby. V prípade výskumu opevnenia sú jedným z najdôležitejších zdrojov informácií dokumentované rezy. Ako som už uviedol vyššie pri výskume opevnenia na severozápadnom podhradí nebola vertikálna stratigrafia dokumentovaná v rezoch systematicky. Napriek tejto skutočnosti nám dokumentované rezy spolu s plošnými plánmi umožňujú definovať základné (relatívne) horizonty osídlenia a budovania hradby.

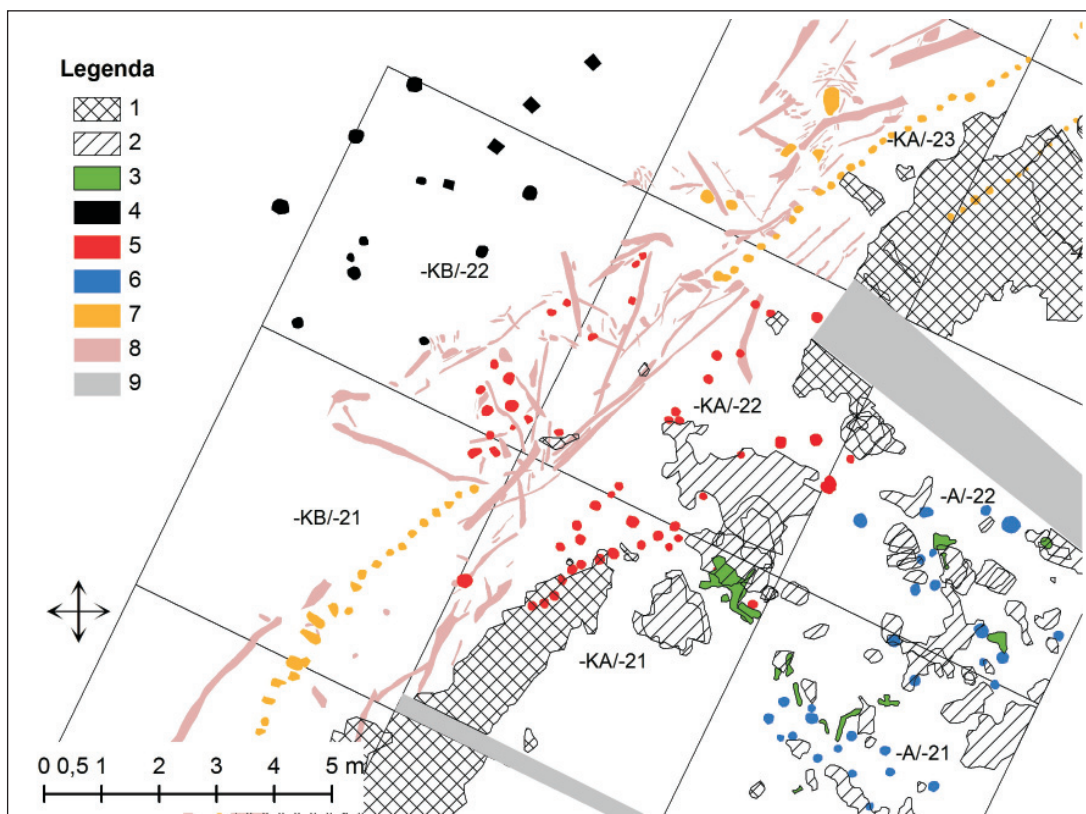
Celkovou stratigrafii v skúmanom priestore si môžeme prehľadne predstaviť v troch základných plošných „jednotkách“. Ich definovanie je dané nálezovou situáciou a stavom výskumu. Ide o úsek hradby južne od mosta a brány spolu s bránou a cestou (štvorce -A až -KB/-19 až -22), ďalej hradbu severne a východne od brány a časť sídliska priliehajúceho bezprostredne k hradbe z vnútornej strany opevnenia (štvorce -KA/-23, -A/-23, -A/-24, -B až -E/-24 až -25).

Hradba južne od mosta a brány, brána a cesta

Najmenej informácií máme z výskumu hradby južne od mosta. Toto je spôsobené nedostatočnou dokumentáciou. Nálezová situácia v tomto priestore nemohla byť lepšie zdokumentovaná lebo veľká časť objavených archeologických kontextov sa zničila keď sa odkrytá ale ešte nedoskúmaná deštrukcia hradby zrútila do riečného koryta, ktoré skúmali pred hradbou. Nie som preto schopný podrobnejšie vyhodnotiť stratigrafické vzťahy v tomto priestore. V horných vrstvách plochy sa pod naplaveným ílom nachádzala kamenná deštrukcia hradby, pod ktorou ležalo ílové teleso hradby (Obr. 7). Pred hradbou na okraji riečného koryta okolo 1,5 m hlbšie ako vrch deštrukcie sa nachádzal rad kolov. Medzi palisádovými kolmi boli

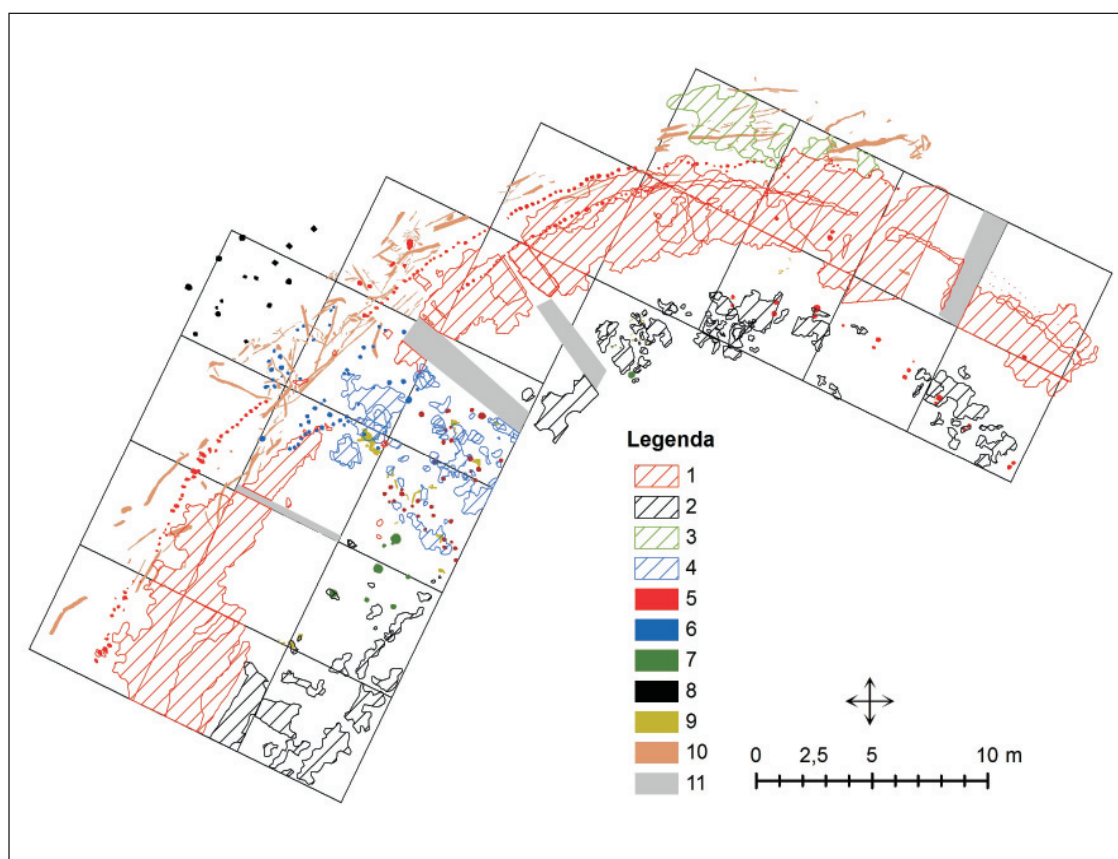
naplavené brvná a na vrstve riečného piesku medzi palisádou a čelom hradby 2 m pod úrovňou kamennej deštrukcie bol v štvorci -KB/-19 drevený čln (Obr. 5, 17). Podrobnejšie je zdokumentovaná situácia v okolí brány a cesty. V priestore vstupu do hradiska, teda v mieste kde vyúsťoval most bola deštrukcia hradby prerušená. Nenačádzalo sa tu ílové teleso hradby. Nad cestou sa v rôznych hĺbkach v rozmedzí 50–80 cm od povrchu nachádzali ojedinelé kusy alebo malé zhluky väčších kameňov. V tomto priestore sa nenachádzala deštrukcia klesajúca do riečného koryta. Medzera v konštrukcii valu pokračovala severným smerom a dosahovala dĺžky okolo 5 m. V tomto priestore sa nachádzala šedá až tmavošedá hlinitá alebo hlinito-ílovitá vrstva, ktorá zasahovala do hĺbky 1 m. Vo vrstve sa nachádzali zvieracie kosti (hlavne dlhé kosti tura).

Na okraji prerušenia hradby smerom do riečiska sa zachovali koly z ukončenia dreveného mosta. V priestore hradby bola prerušená kolová palisáda, ktorá sa inak nachádzala pred čelnou kamennou plentou. Prerušenie hradby malo šírku 4 m. V úrovni okolo 158 m n. m. sa v priestore cesty a brány objavili koly a kolové jamy. V prerušení hradby sa koly koncentrovali do viacerých nepravidelných zoskupení – preto predpokladám, že išlo

Obr. 6. Mikulčice-Valy, predhradie, plocha K 1966-68, Nálezová situácia v priestore brány. Legenda: 1 – kamenná deštrukcia hradby, 2 – kamenná deštrukcia nad cestou, 3 – zvieracie kosti, 4 – piliere mosta, 5 – koly a kolové jamy v priestore brány, 6 – koly a kolové jamy v priestore cesty, 7 – koly a kolové jamy pred čelom hradby, 8 – naplavené drevo v koryte, 9 – neskúmaná plocha.

Fig. 6. Mikulčice-Valy, outer bailey, area K 1966-68, Finding situation in the gate area. Legend: 1 – destruction of stone walls, 2 – stone destruction over the road, 3 – animal bones, 4 – bridge pillars, 5 – spiles and spiles pits, area of gate, 6 – spiles and spiles pits, of the road area, 7 – spiles and spiles pits in front the wall, 8 – driftwood in the river bed, 9 – non-excavated area.

Obr. 7. Mikulčice-Valy, predhradie, plocha K 1966-68, Prehľadný plán nálezovej situácie v skúmanom priestore. Legenda: 1 – kamenná deštrukcia nad hradbou, 2 – kamenná deštrukcia nad sídliskom, 3 – kamenná deštrukcia nad riečnym korytom, 4 – kamenná deštrukcia nad cestou, 5 – koly a kolové jamy v priestore hradby, 6 – koly a kolové jamy v priestore brány, 7 – koly a kolové jamy v priestore sídliska, 8 – koly z prvého piliera mosta, 9 – zvieracie kosti, 10 – naplavené drevo v koryte, 11 – neskúmaná plocha.

Fig. 7. Mikulčice-Valy, outer bailey, area K 1966-68, Overview plan of the finding situation in the surveyed area. Legend: 1 – stone destruction of over the fortification wall, 2 – stone destruction over the settlement, 3 – stone destruction over the river bed, 4 – stone destruction over the road, 5 – spiles and spiles pits, in the wall area, 6 – spiles and spiles pits, in the gate area, 7 – spiles and spiles pits, in the settlement area, 8 – bridge pillars, 9 – animal bones, 10 – driftwood in the river bed, 11 – non-excavated area.

o pozostatky konštrukcie brány. Nepravidelne rozmiestnené kolové jamy pokračovali smerom k tylu hradby do opevneného priestoru (Obr. 6). V priestore prelomenia telesa hradby sa nepodarilo doložiť žiadne konštrukčné prvky, ktoré by umožňovali interpretovať stavebnú podobu ukončenia hradby v bráne. Z hľadiska stratigrafie je dôležitá skutočnosť, že koly (z brány) a teleso hradby sa navzájom rešpektujú. A že dno ílového telesa hradby sa nachádza približne v tej istej úrovni v akej sa zachytili kolové jamy.

Hradba severne a východne od brány

Hradbu severne a východne od brány (štvorce -KA/-23, -A/-23, -A/-24, -B až - E/-24 – -25) preskúmali podrobnejšie. V tomto priestore sa nachádzali 4 druhy archeologických kontextov, ktorých priestorové vzťahy sú základom stratigrafie a na nej následne vybudovanej

relatívnej chronológie. Ide o samotnú hradbu (so všetkými jej konštrukčnými prvkami, ktoré sa dochovali a ktoré zdokumentovali), pece alebo ohniská, hroby a vrstvy.

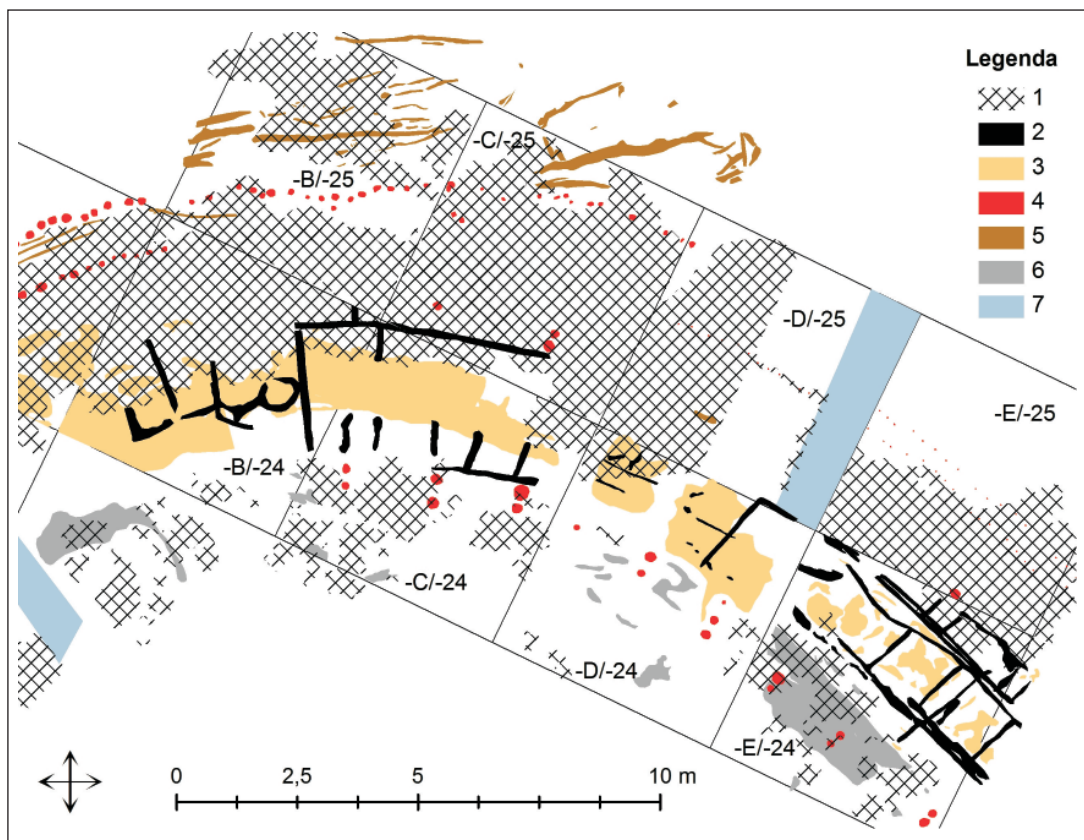
Hradba

Do hĺbky okolo 30 cm ležal v tomto priestore naplavený íl. Pod ílom sa v celom úseku hradby nachádzala kamenná deštrukcia (pieskovce a zlepenca) (Obr. 7). Deštrukcia smerom do riečiska klesala a dostávala sa do hĺbky okolo 70–80 cm. V kamennej deštrukcii a pod ňou sa nachádzala šedá hlinito-piesčitá vrstva so zvieracími kosťami. Vrstva dosahovala do hĺbky okolo 60 cm. V niektorých častiach boli kamene z deštrukcie premiešané s ílovou vrstvou. Pod deštrukciou sa z vonkajšej strany opevnenia nachádzalo čelo hradby. Išlo o väčšie kamene s náznakom lícovania. V niektorých úsekoch sa lícovanie nepodarilo doložiť. V takýchto častiach sa pred čelom hradby, v rovnakej hĺbke ako sa podarilo nájsť najspodnejšie kamene čelného múru, nachádzali dva rady

kolových jám vzdialené od seba okolo 40 cm (Obr. 8). Úroveň, na ktorej bol čelný kamenný múr založený je vzhľadom na výraznú deštrukciu hradby problematické interpretovať. Len na základe niektorých profilov (Obr. 5, 15) predpokladám, že išlo o nadmorskú výšku v rozmedzí 158,7–159 m n. m.. Pod kamennou deštrukciou sa nachádzalo ílové teleso hradby. Toto teleso hradby sa skladalo z dvoch častí. Za čelnou kamennou stenou bola ílovito-piesčitá vrstva, ktorá zasahovala asi 1 m do vnútra hradby. Vznik tejto vrstvy však pravdepodobne súvisí s deštrukciou čelného kamenného múru. Druhá časť hradby bola tvorená z čistého ílu. V ílovom telese hradby sa v hĺbke od 60–70 cm začali objavovať prepálené a zuhoľnatené stopy po drevených trámoch (Obr. 8). Pri znižovaní telesa hradby sa ukázalo, že drevené trámy tvorili pravidelný systém komôr. Z vnútornej strany bol pás drevených konštrukcií ohraničený približne 50 cm širokým pásom ílu, ktorý vymedzoval šírku hradby. V spodnej časti ílového telesa hradby v priestore pod drevenými komorami sa nachádzala prepálená vrstva s pozostatkami ohorených driev (Obr. 8). V usporiadaní týchto driev sa náznakovo rýsovala komorová konštrukcia. Vnútorň priestor „komôr“ bol vyplnený prepáleným ílom.

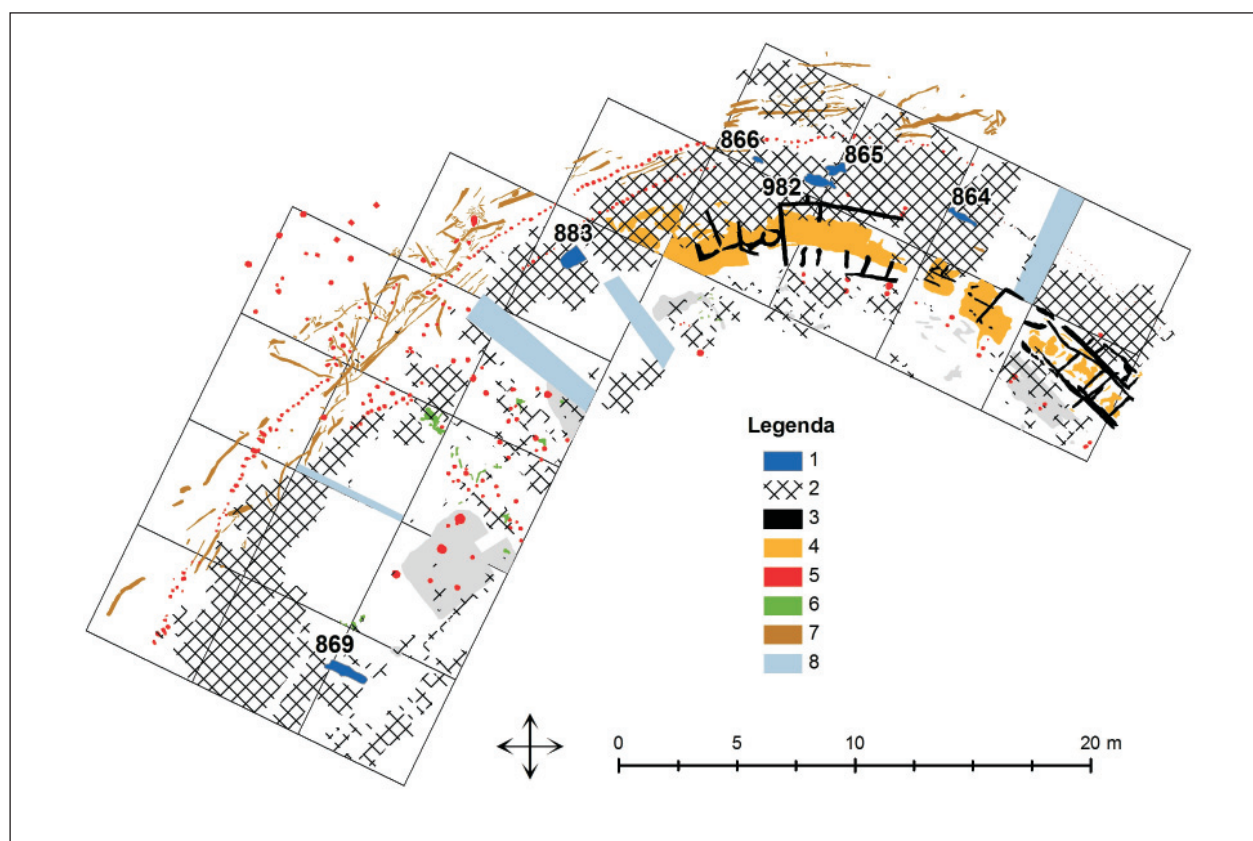
V priestore štvorca -B/-24 sa 20 cm nad dnom ílového telesa valu nachádzala tenká uhlíková vrstva (Obr. 15). Ležala tesne pod najspodnejšou vrstvou kameňov v hradbe. Bezprostredne za ílovým telesom hradby v jej tyle sa v podloží objavili dvojice kolových jamiek (Obr. 8). Pod ílovým telesom hradby a pod prepálenou vrstvou sa na viacerých miestach nachádzala už len vrstva hrdzavého riečného piesku. Šírka hradby sa pohybovala v rozmedzí 4 až 5 m.

Pre interpretáciu vývoja osídlenia na opevnenom predhradí je veľmi dôležité interpretovať úroveň povrchu (pochôdznu úroveň) v čase existencie hradby. Komplikovaná stratigrafická situácia bezprostredne za tylom hradby (sídliskové objekty a vrstvy vo viacnásobných superpozíciách) nám v súčasnosti pred realizovaním podrobnej analýzy stratigrafických vzťahov kontextov objavených na sídlisku neumožňuje interpretovať pochôdznu úroveň sídliska, ktorá by bola súčasná s hradbou. Preto na tomto mieste môžem predložiť len interpretáciu postavenú na analýze priestorových vzťahov jednotlivých konštrukčných prvkov hradby. Východiskom nasledujúcich úvah je predpoklad, že hradbu postavili priamo na povrchu. Teda nepredpokladám, že by báza ílového telesa hradby

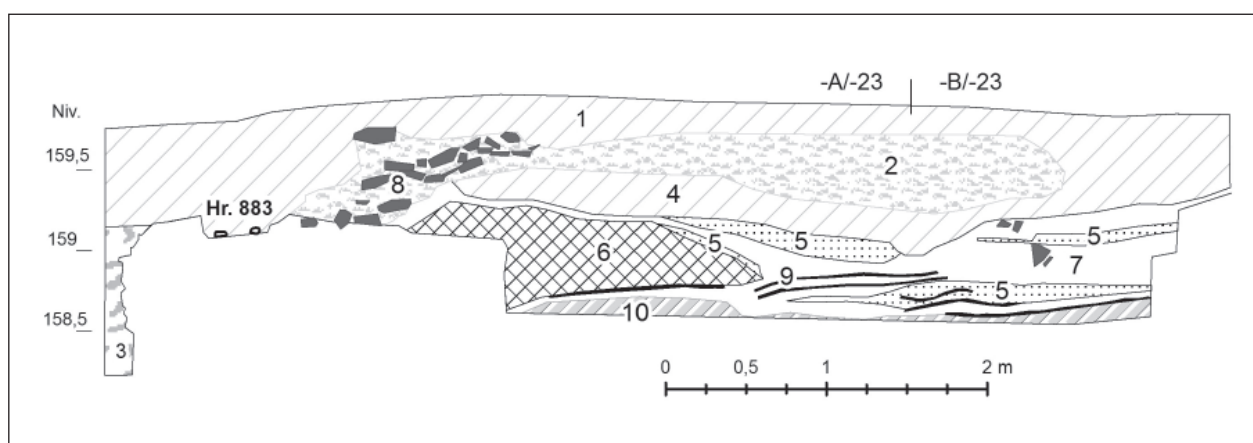
Obr. 8. Mikulčice-Valy, predhradie, plocha K 1966-68, Nálezová situácia východne od brány. Legenda: 1 – kamenná deštrukcia hradby, 2 – drevená komorová konštrukcia v telese valu, 3 – prepálená vrstva v spodnej časti ílového násypu, 4 – koly a kolové jamy z konštrukcie hradby, 5 – naplavené drevo v koryte, 6 – prepálené vrstvy na sídlisku za hradbou, 7 – neskúmaná plocha.

Fig. 8. Mikulčice-Valy, outer bailey, area K 1966-68, Finding situation the east of the gate. Legend: 1 – stone destruction of the fortification wall, 2 – wooden chamber structure in the wall, 3 – burnt layer in the bottom part of the clay mound, 4 – spiles and spiles pits, in the wall, 5 – driftwood in the river bed, 6 – burnt layer in the settlement behind the wall, 7 – non-excavated area.

Obr. 9. Mikulčice-Valy, predhradie, plocha K 1966-68, Prehľadný plán nálezovej situácie v skúmanom priestore. Legenda: 1 – hroby, 2 – kamenná deštrukcia hradby, 3 – drevená komorová konštrukcia v telese valu, 4 – prepálená vrstva v spodnej časti ílového násypu, 5 – koly a kolové jamy, 6 – zvieracie kosti, 7 – naplavené drevo v koryte, 8 – neskúmaná plocha.

Fig. 9. Mikulčice-Valy, outer bailey, area K 1966-68, Overview plan of the finding situation in the surveyed area. Legend: 1 – graves, 2 – stone destruction of the fortification wall, 3 – wooden chamber structure in the wall, 4 – burnt layer in the bottom part of the clay mound, 5 – spiles and spiles pits, 6 – animal bones, 7 – driftwood in the river bed, 8 – non-excavated area.

Obr. 10. Mikulčice-Valy, predhradie, plocha K 1966-68, Profil kolmý na priebeh hradby v štvorcoch -A/-23 a -B/-23. Legenda: 1 – hnedá hlinitá vrstva, 2 – hrdzavá hlinitá vrstva, 3 – šedá hlinitá vrstva, 4 – hlinitá vrstva, 5 – íl, 6 – ílo-vito-piesčitá vrstva (teleso hradby), 7 – šedá vrstva s uhlíkmi, 8 – kamene (deštrukcia hradby), 9 – prepálené vrstvy s uhlíkmi, 10 – piesok.

Fig. 10. Mikulčice-Valy, outer bailey, area K 1966-68, Profile perpendicular to the fortification wall in the squares -A/-23 and -B/-23. Legend: 1 – brown loam layer, 2 – rusty loam layer, 3 – gray loam layer, 4 – loam layer, 5 – clay, 6 – loamy sand layer (wall), 7 – gray carbon layer, 8 – stones, 9 – burnt layers of carbons, 10 – sand.

bola zahĺbená do podložia. Na základe nálezovej situácie ani nepredpokladám, že by v priestore pod hradbou došlo pred jej výstavbou, k výraznejšiemu navyšovanie povrchu, či už z dôvodov statických alebo protieróznych. Pod bázou hradby sa vo všetkých zdokumentovaných profiloch ale aj na plošných plánoch nachádzajú fluválne usadeniny. Zdokumentované profily nám umožňujú sledovať nadmorskú výšku bázy hradby v pravidelných rozstupoch v celom cca 30 m úseku hradby, ktorý preskúmali severne a východne od brány. Báza ílového telesa hradby bezprostredne pri bráne sa vyrýsovala v hĺbke 90 cm. Ide o nivelety okolo hodnoty 158,50. Horný okraj deštrukcia hradby bezprostredne pri ceste ležal v nadmorskej výške okolo 159 m n. m. (Obr. 16). Profil v štvorci -A/-23 vzdialený cca 5 m od brány dokladá, že báza hradby ležali v tomto priestore v nadmorskej výške okolo 158,7 m (Obr. 10). Na profile v štvorci -B/-24 približne 10 m od brány vidíme, že v najvyššom bode dosahuje báza hradby hodnotu 158,7 m n. m. (Obr. 15). A profily v štvorcoch -E/-24 a -E/-25 vzdialené od brány cca 30 m ukazujú, že hradba bola založená na úrovni okolo 159 m n. m. (Obr. 13, 14). Približne 0,5 m rozmedzie hodnôt nadmorskej výšky bázy opevnenia si vysvetľujem predovšetkým dvomi skutočnosťami. Ide o vyše 30 m úsek opevnenia. Rozdiel vo výške povrchu na takomto priestore je preto prirodzený a pre staviteľov opevnenia určite nepredstavoval zásadnejší problém. Hodnoty vo výške bázy hradby však kolíšu aj v rámci jednotlivých profilov. Toto je spôsobené skutočnosťou, že hradba bola založené bezprostredne na okraji riečného koryta (v tom období pravdepodobne aktívneho), čo vysvetľuje sklon povrchu smerom k vodnému toku. Pre interpretáciu pochádzajúcej úrovne sídliska v čase existencie hradby je preto dôležité primárne zohľadňovať nadmorskú výšku bázy hradby v jej tylovej časti. V tejto súvislosti je dôležité pozorovanie, že základ hradby sa v jej tylovej časti drží pod niveletou 159. Pričom dominujú hodnoty mierne nad nadmorskou výškou 158,5 m. Záver, že sídlisko v severozápadnej časti opevneného predhradia v čase existencie hradby ležalo v nadmorskej výške v rozmedzí 158,5–159 m, však bude môcť potvrdiť len stratigrafická analýza celého sídliska.

Hroby

Celkovo sa v priestore severne a východne od brány podarilo preskúmať 5 hrobov (864, 865, 866, 982, 883) (Obr. 9). Informácie o týchto hroboch sú v dokumentácii veľmi stručné. Len v prípade hrobov 864 a 865 sa v dokumentácii nachádza popis hrobu. Informácie o ostatných hroboch máme len z kresebnej a fotografickej dokumentácie. Z hľadiska stratigrafie hrobov je rozhodujúci ich vzťah k deštrukcii hradby. Hroby 864 a 865 ležali v hĺbke 50–60 cm pod naplaveným ílom a ležali na deštrukcii hradby. Hroby 866 a 982 ležali na deštrukcii resp. v horných častiach deštrukcie hradby. Existencia (teda ani stratigrafické vzťahy) hrobu 883 nie je vôbec uvedená v textovej dokumentácii z plošného plánu a z dokumentovaného profilu však vyplýva, že hrob ležal v hĺbke okolo 70 cm od povrchu, pred čelom hradby, pod resp. medzi spodnými kameňmi z deštrukcie (Obr. 10).

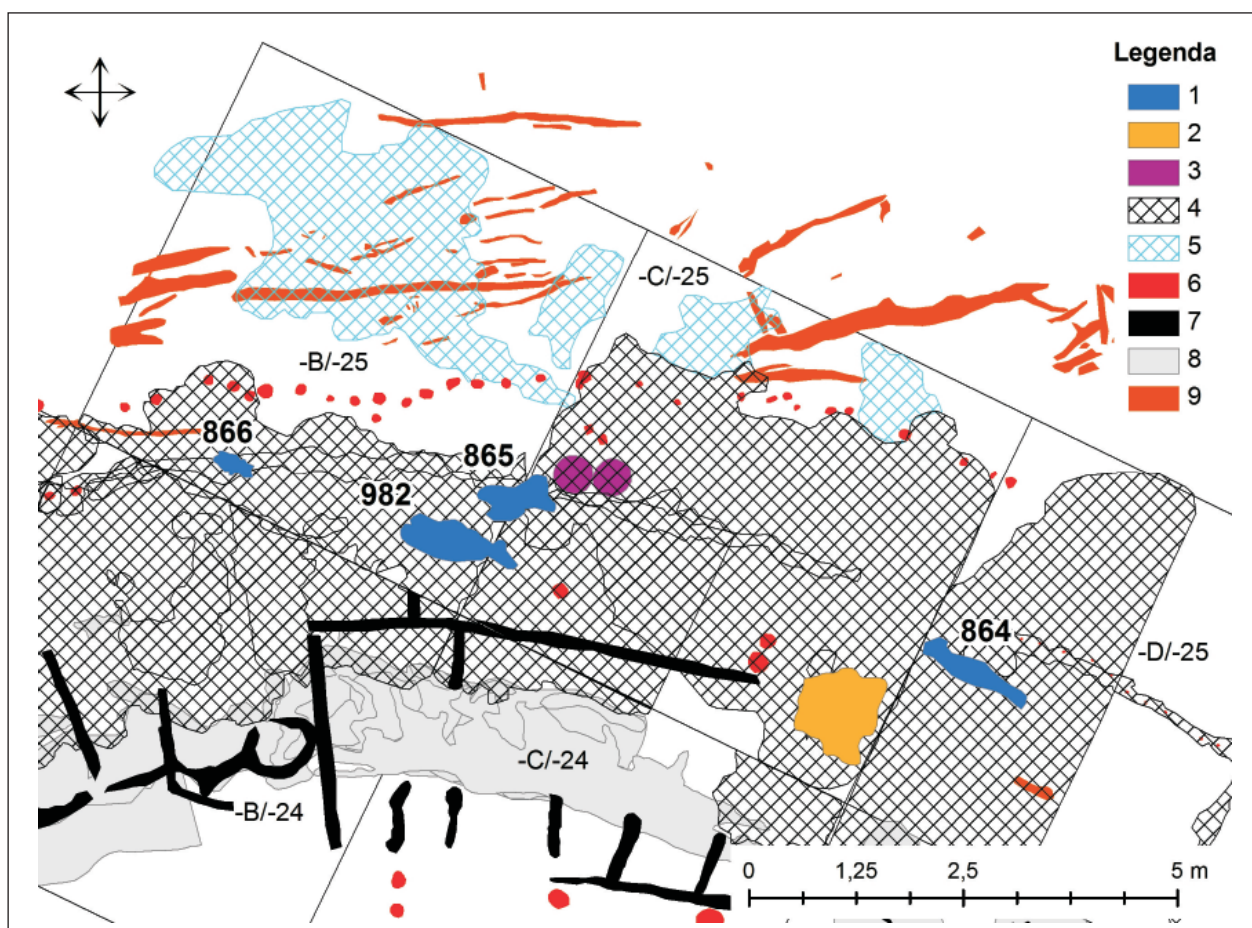
Pece

V priestore pred hradbou sa nachádzali vrstvy riečnych náplav až do hĺbky 140 cm. Komplikovaná stratigrafická situácia, ktorá však nebola veľmi podrobne preskúmaná a zdokumentovaná sa nachádzala pred hradbou, predovšetkým v štvorcach -B/-25, -C/-25 (Obr. 11). V tomto priestore sa v hĺbke okolo 40–50 cm nachádzala kamenná deštrukcia. Kamene z deštruovanej hradby tu boli výrazne premiešané z vrstvou šedo-hnedého zahĺbeného piesku. Na okraji tejto deštrukcie v priestore tesne pred hradbou v hĺbke okolo 50 cm sa našla koncentrácia prepálených kameňov. Približne 3 m severozápadným smerom od pece, bezprostredne pred čelom hradby sa našli dva žarnovy, nad ktorými ležal v deštrukcii hradby kostrový hrob 865. Po odobraní kamennej deštrukcie sa v priestore pred hradbou nachádzala šedá hlinito-piesčitá vrstva. 30 cm pod deštrukciou sa pod hlinito-piesčitou vrstvou nachádzala vrstva pieskovecov. Horizont týchto pieskovecov oddeľovala od vrchnej deštrukcie hradby spomenutá hlinito-piesčitá vrstva. V spodnej časti tejto vrstvy sa koncentrovalo väčšie množstvo uhlíkov. V strednej časti štvorca -B/-25 ležali na úrovni hlinito-piesčitej vrstvy zbytky pece. Pozostatky druhej pece objavili asi 270 cm východne od prvej pece pri okraji zrútenej hradby.

Celkovo sa teda podarilo preskúmať v priestore hradby a pred hradbou 4 pece alebo ohniská (prepálené kamene) (Obr. 12). Ich dokumentácia bola ešte menej systematická ako v prípade hrobov. Neexistujú samostatné popisy týchto kontextov a len dve z týchto pecí sú kresebne zdokumentované na plošnom pláne. O ostávajúcich dvoch sú len informatívne zmienky v popisoch nálezovej situácie jednotlivých sond či sektorov. Pec kresebne zdokumentovaná v štvorci -C/-25 sa nachádzala v horných častiach kamennej deštrukcie. Ďalšie dve pece, ktoré sa nachádzali v štvorci -B/-25 neviem presne lokalizovať. Z popisu situácie je však zrejmé, že ležali pod kamennou deštrukciou. Posledná pec je kresebne dokumentovaná a z popisu vyplýva, že ležala z vonkajšej strany opevnenia v hĺbke 80–90 cm na ploche štvorca -KA/-23. Ležala na deštrukcii na vrstve zarovnaných kameňov (podlahe?). Pece, ktoré ležali na alebo v deštrukcii dokladajú využitie priestoru deštruovanej hradby v neskorom stredoveku a novoveku (pozri Mazuch 2012a).

Vrstvy

Poznanie stratigrafického postavenia rôznych vrstiev, ktoré sa nachádzali v dotknutom priestore, je z hľadiska poznania vývoja budovania hradby jedným z najdôležitejších východísk. Sústredím sa na tomto mieste na situáciu v telese hradby. Na dne ílového telesa valu sa nachádzal horizont prepálenej ílovej vrstvy s uhlíkmi a pozostatkami drier (Obr. 8, 10, 13, 14). Táto vrstva leží len pod hradbou. Ide o najspodnejšiu časť hradby, pod ktorou už ležia len riečne ílovito-piesčité náplavy. V ílovom telese valu sa okrem tejto vrstvy a stôp po prepálených drevených komorách nachádzala v štvorci -B/-24 ešte jedna tenká uhlíková vrstva, táto ležala 20 cm nad dnom telesa hradby, tesne pod najspodnejšími kameňmi z čelného múru (Obr. 15). Vzťah vrstiev vo vnútri ale-

Obr. 11. Mikulčice-Valy, predhradie, plocha K 1966-68, Nálezová situácia v priestore pred hradbou v štvorcoch -B/-25 a -C/-25. Legenda: 1 – Hroby, 2 – pec, 3 – žarnovy, 4 – kamenná deštrukcia nad hradbou, 5 – kamenná deštrukcia nad korytom, 6 – koly a kolové jamy, 7 – drevená komorová konštrukcia v telese valu, 8 – prepálená vrstva v spodnej časti ílového násypu, 9 – naplavené drevo v koryte.

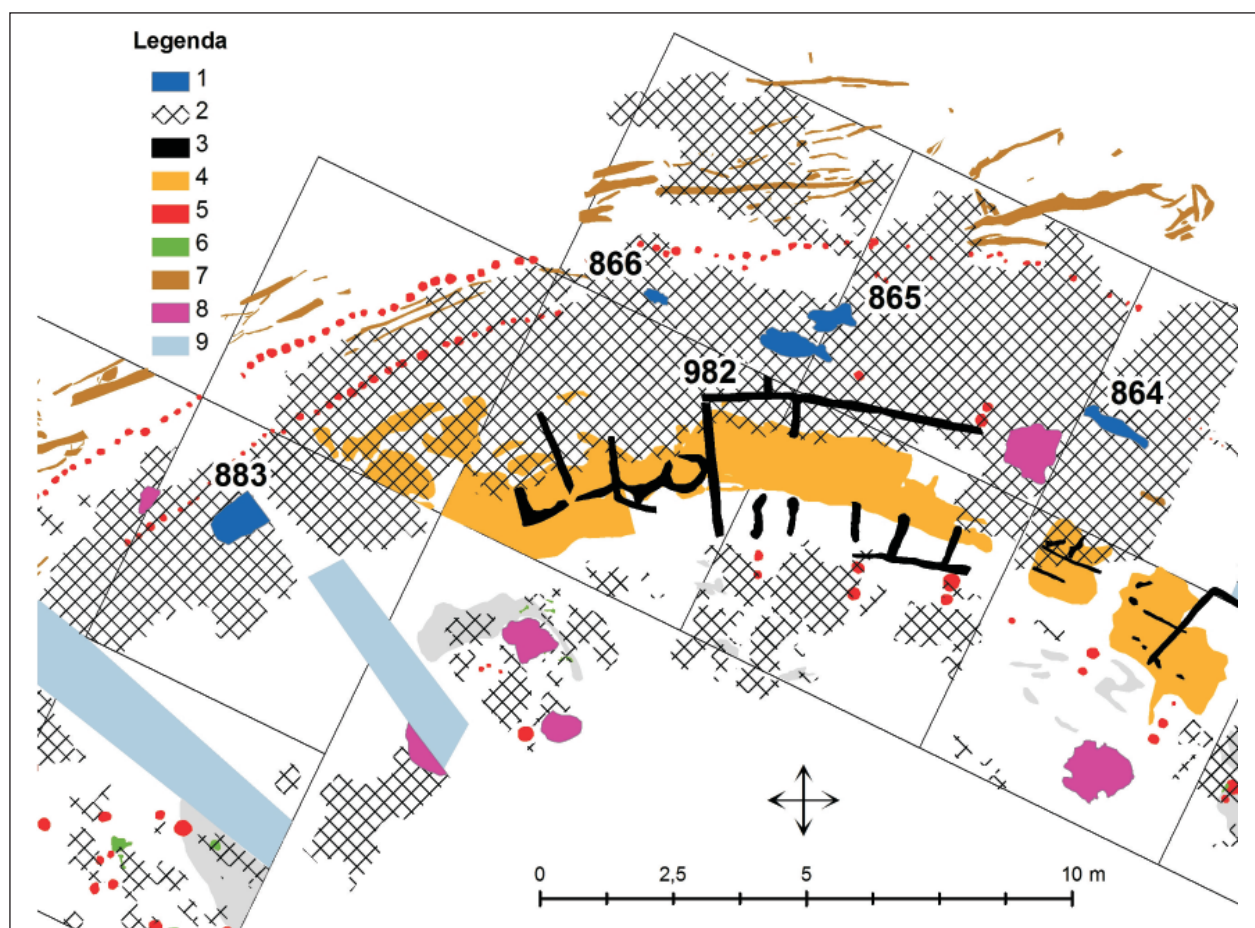
Fig. 11. Mikulčice-Valy, outer bailey, area K 1966-68, Finding situation in the area outside the fortification wall in the squares -B/-25 a -C/-25. Legend: 1 – graves, 2 – stove, 3 – millstones, 4 – stone destruction of the fortification wall, 5 – stone destruction over the river bed, 6 – spiles and spiles pits, 7 – wooden chamber structure in the wall, 8 – burnt layer in the bottom part of the clay mound, 9 – driftwood in the river bed.

bo na dne ílového telesa valu k vrstvám priliehajúcim k hradbe z priestoru sídliska nie je jednoznačne v dokumentácii popísaný. Podobne ako v prípade sídliskových objektov nie je ani v jednom prípade doložená skutočnosť, že by v prípade vrstiev na dne telesa hradby a vrstiev vedľa hradby išlo o jeden kontext. Teda sídlisková vrstva nachádzajúca sa za tylom hradby rešpektuje opevnenie. A prepálené vrstvy v telese hradby sú pozostatkami po jej jednotlivých konštrukčných prvkoch.

Sídlisko priliehajúce k hradbe

V sledovanom priestore sa okrem hradby s bránou, ktoré sú v centre môjho záujmu podarilo odkryť aj časť sídliska, ktoré ďalej pokračuje smerom do opevneného areálu (Obr. 17). Celkovou stratografiou tohto sídliska sa budem zaoberať v ďalších fázach revízieho spracovania. Na tomto mieste je rozhodujúce predstaviť stratigrafickú situáciu na sídlisku vo vzťahu k opevneniu. Za telesom

hradby sa nachádzala popolovitá sídlisková vrstva. V tejto vrstve v sledovanom priestore môžeme interpretovať 6 pozostatkov po obydliach alebo hospodárskych stavbách. Ide o zväzky viacerých kontextov tvoriacich jednotlivé obytné alebo možno hospodárske stavby. Spodné úrovne alebo dna týchto kontextov ležia v podložnom íle alebo riečnom piesku. Z hľadiska stratigrafie je dôležitá skutočnosť že všetky sídliskové kontexty (ako aj jeden hrob objavený v tomto priestore) rešpektujú hradbu prípadne kontexty s ňou súvisiace (predovšetkým kolové jamy, ktoré sú pozostatkami po oporných trámoch tylovej drevenej steny hradby) a tak isto rešpektujú pozostatky brány a priebeh komunikácie smerujúcej k bráne. Objavené sídliskové kontexty sa z priestorového hľadiska štruktúrujú do šiestich zväzkov (obydlia, stavby), ktoré sa navzájom rešpektujú (Obr. 17). V rámci týchto šiestich priestorových zväzkov však bude pravdepodobne možné vysledovať určitý chronologický vývoj (máme doložené

Obr. 12. Mikulčice-Valy, predhradie, plocha K 1966-68, Nálezová situácia v skúmanom priestore. Legenda: 1 – Hroby, 2 – kamenná deštrukcia hradby, 3 – drevená komorová konštrukcia v telese valu, 4 – prepálená vrstva v spodnej časti ílového násypu, 5 – koly a kolové jamy, 6 – zvieracie kosti, 7 – naplavené drevo v koryte, 8 – pece, 9 – neskúmaná plocha.

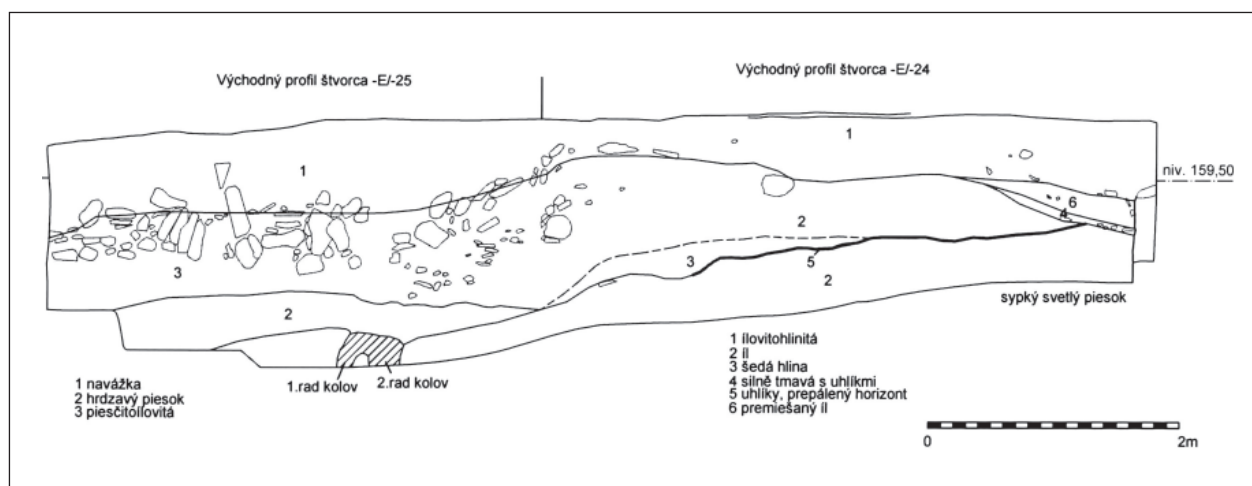
Fig. 12. Mikulčice-Valy, outer bailey, area K 1966-68, Finding situation in the surveyed area. Legend: 1 – graves, 2 – stone destruction of the fortification wall, 3 – wooden chamber structure in the wall, 4 – burnt layer in the bottom part of the clay mound, 5 – spiles and spiles pits, 6 – animal bones, 7 – driftwood in the river bed, 8 – stoves, 9 – non-excavated area.

vzájomné porušenie alebo prevrstvenie kontextov vždy v rámci jedného zväzku). Avšak detailný rozbor stratigrafie tohto sídliska bude mať zmysel až v širšom pohľade.

4. Nálezy

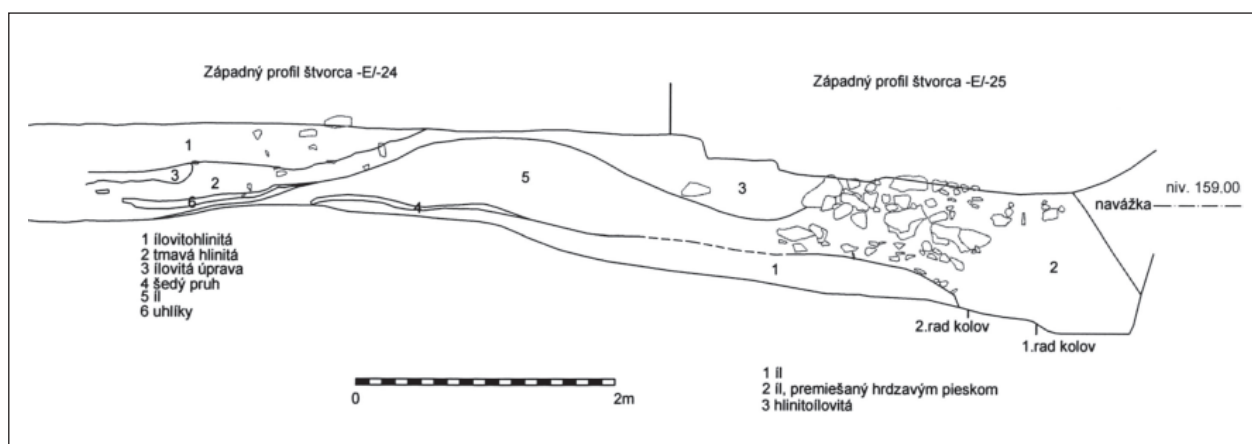
Predstavenie základných stratigrafických horizontov nám ukazuje vývoj osídlenia v skúmanom priestore, spôsob budovania hradby a na priebeh jej deštrukcie resp. na spôsob sekundárneho využitia hradby po strate jej pôvodnej funkcie. V nasledujúcej časti odprezentujem reprezentatívny výber huteľných nálezov z výskumu, medzi ktorými dominuje keramika a pokúsím sa o zaradenie jednotlivých horizontov do širšieho rámca časových a priestorových súvislostí v prostredí mikulčickej aglomerácie. Stratifikácia materiálu zo starých výskumov je v obecnosti jednou z najnáročnejších častí revízijských analýz v Mikulčiciach (pozri Mazuch v tlači c). Väzba huteľných nálezov na jednotlivé situácie a kontexty od-

kryté v teréne je vo väčšine prípadov veľmi nejasná. Priradiť konkrétne nálezy ku konkrétnym kontextom sa mi v priestore skúmaného opevnenia podarilo len vo veľmi obmedzenej miere. Pre chronológiu opevnenia je však dôležité, že sa mi podarilo vyčleniť keramiku, ktorá pochádza z vrstiev nad deštrukciou a z deštrukcie hradby (Obr. 18:1-4), ďalej keramiku objavenú pod deštrukciou (Obr. 18:5-28) a keramiku pochádzajúcu z kultúrnej vrstvy v opevnenom priestore za hradbou (Obr. 19:10-23, 20:1-8). Podarilo sa mi tiež identifikovať keramické fragmenty, ktoré pochádzajú z vrstvy na dne riečného koryta (Obr. 20:9-12) Celý keramický súbor objavený pri výskume hradby je z morfológického aj technologického hľadiska veľmi homogénny. Dominujú v ňom fragmenty z nádob mikulčického výrobného okruhu a z blučinského výrobného okruhu. Na základe neúplnej kvantifikácie fragmentov, pri ktorej sme sa zamerali na materiál so zdokumentovanou väzbou k jednotlivým kontextom, od-

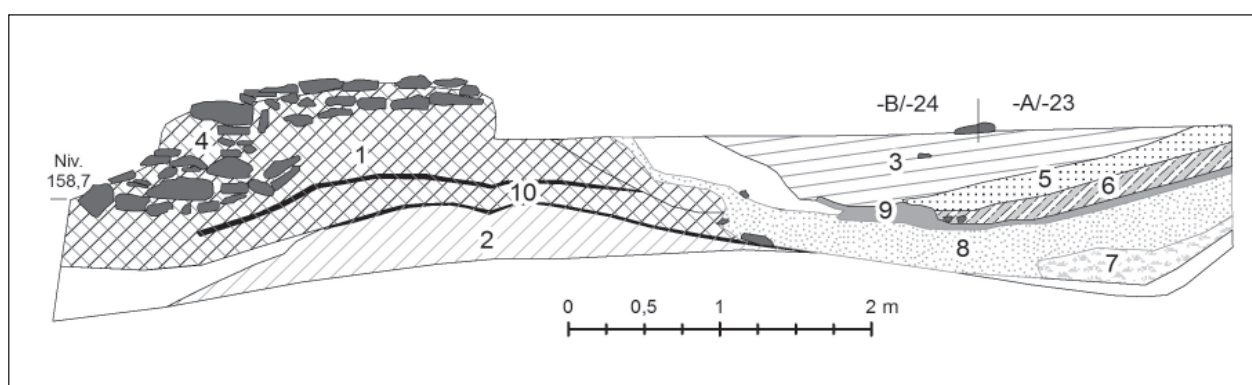
Obr. 13. Mikulčice-Valy, predhradie, plocha K 1966-68, Východný profil v štvorcach -E/-25 a -E/-24 kolmý na priebeh hradby.

Fig. 13. Mikulčice-Valy, outer bailey, area K 1966-68, Eastern profile in the squares -E/-25 and -E/-24 perpendicular to the fortification wall.

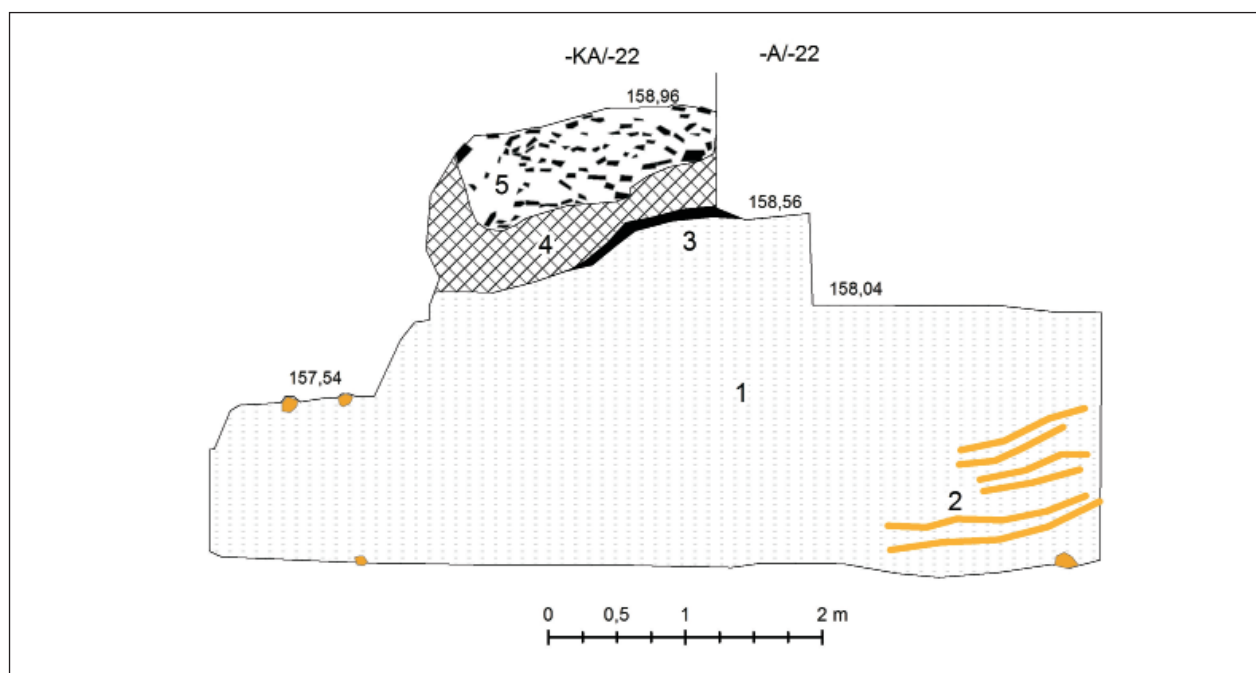
Obr. 14. Mikulčice-Valy, predhradie, plocha K 1966-68, Západný profil v štvorcach -E/-25 a -E/-24 kolmý na priebeh hradby.

Fig. 14. Mikulčice-Valy, outer bailey, area K 1966-68, Western profile in the squares -E/-25 and -E/-24 perpendicular to the fortification wall.

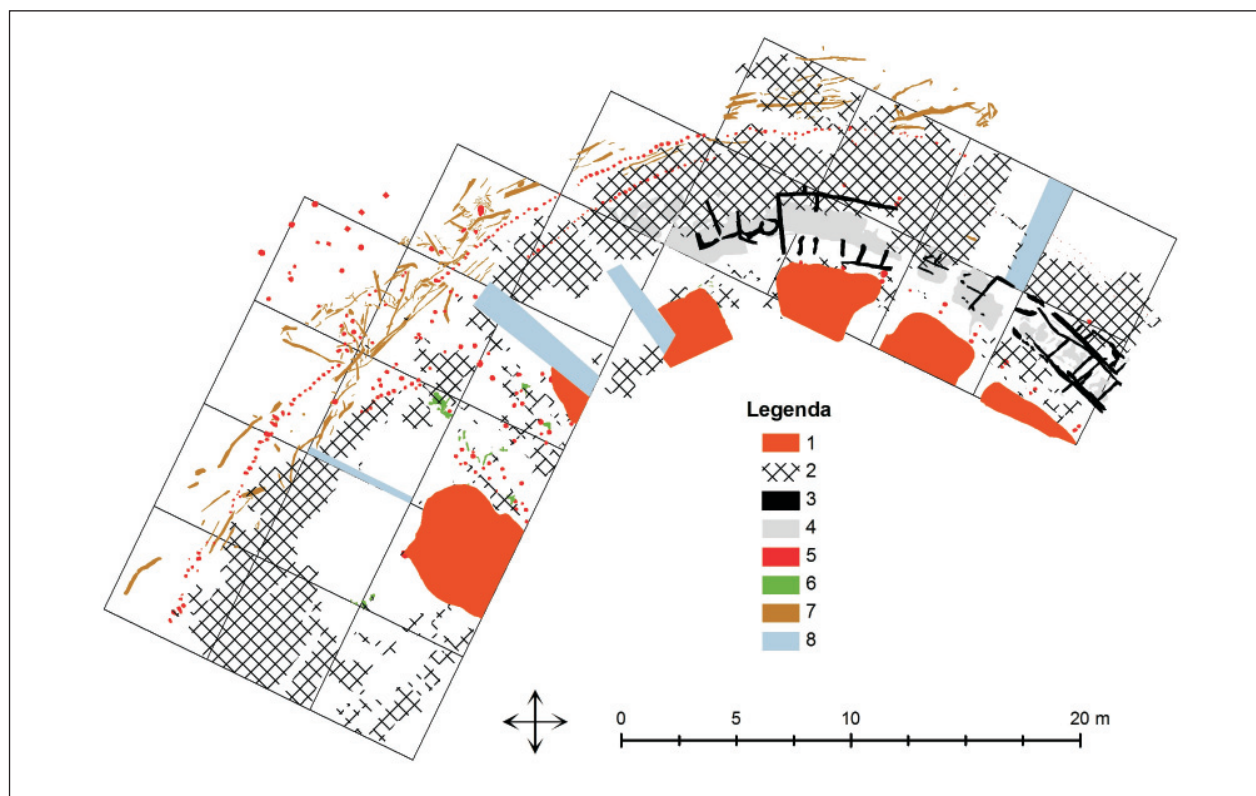
Obr. 15. Mikulčice-Valy, predhradie, plocha K 1966-68, Profil kolmý na priebeh hradby v štvorcach -B/-24 a -A/-23. Legenda: 1 – ílovitá vrstva (teleso hradby), 2 – ílovito-piečitá vrstva, 3 – ílinito-ílovitá vrstva, 4 – kamene (deštrukcia hradby), 5 – ílová úprava, 6 – piesčité úprava, 7 – svetlý piesok, 8 – tmavá ílovito-ílnitá vrstva, 9 – prepálená mazanica a popol, 10 – prepálené vrstvy.

Fig. 15. Mikulčice-Valy, outer bailey, area K 1966-68, Profile perpendicular to the fortification wall in the square -B/-24. Legend: 1 – clayey layer (wall), 2 – loamy sand layer, 3 – loamy-clay layer, 4 – stones (wall destruction), 5 – clayey "floor", 6 – sand, 7 – bright sand, 8 – dark clay-loam layer, 9 – burnt daub and ash, 10 – burnt layers.

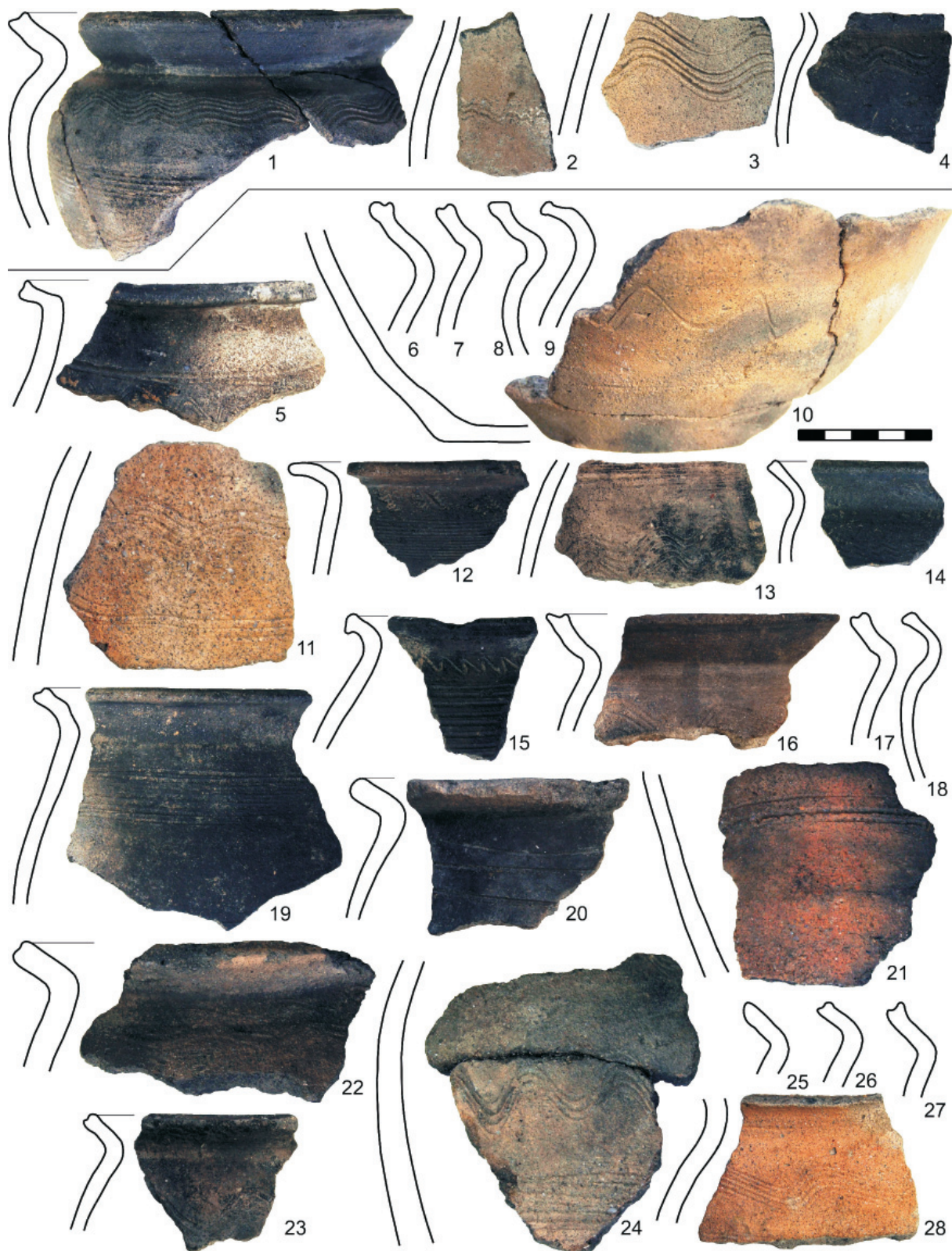
Obr. 16. Mikulčice-Valy, predhradie, plocha K 1966-68, Profil kolmý na priebeh hradby v štvorcoch -A/-22 a -KA/-22. Legenda: 1 – riečne naplaveniny piesku, ílu a organických zvyškov, 2 – drevo, 3 – prepálená uhlíková vrstva, 4 – hrdzavá ílovitá vrstva (deštruovné teleso hradby), 5 – kamene v hlinitej vrstve (deštrukcia hradby).

Fig. 16. Mikulčice-Valy, outer bailey, area K 1966-68, Profile perpendicular to the fortification wall in the squares -A/-22 and -KA/-22. Legend: 1 – river alluvial sand, clay and organic residues, 2 – wood, 3 – burnt carbon layer, 4 – rusty clayey layer, 5 – stones in the loam layer.

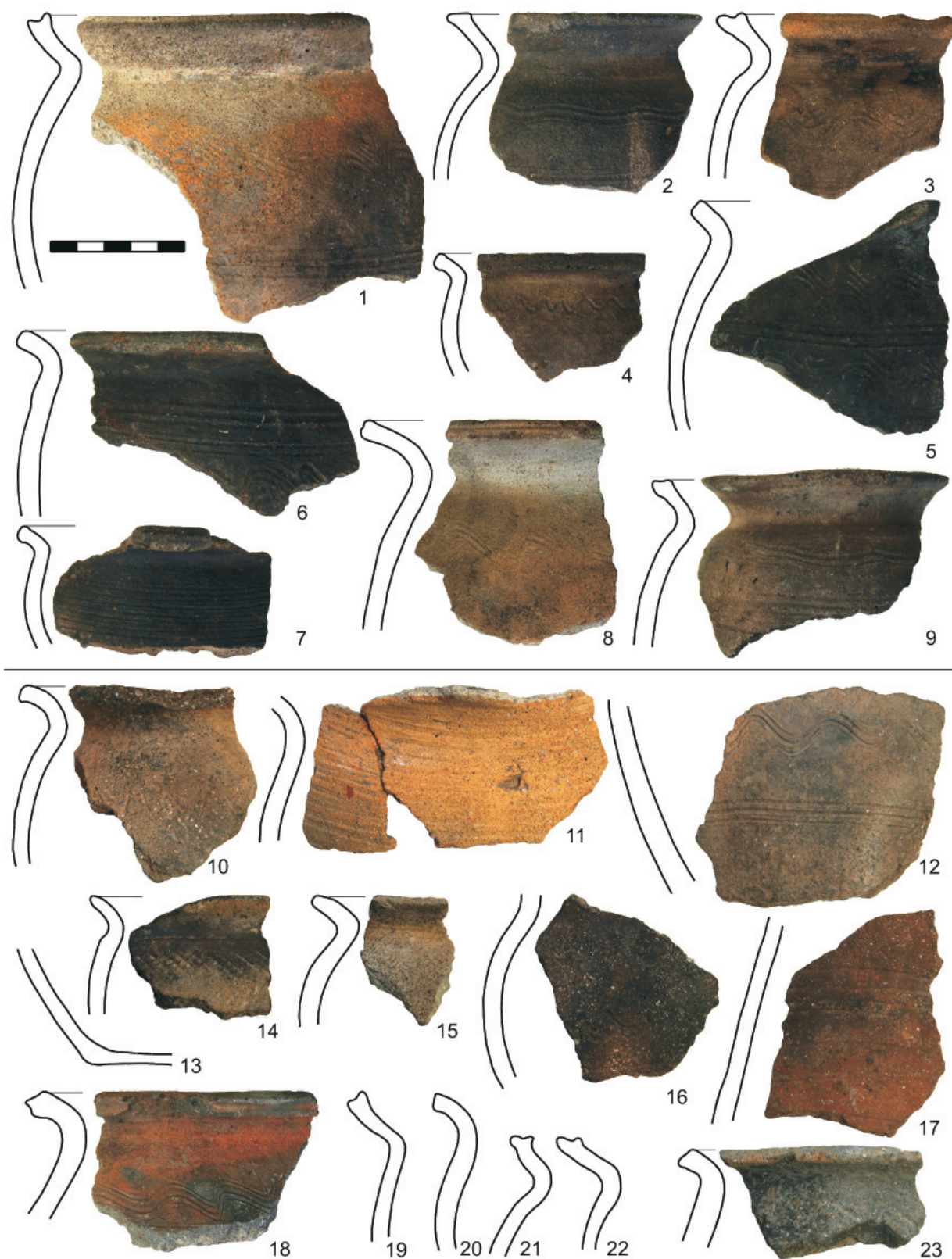
Obr. 17. Mikulčice-Valy, predhradie, plocha K 1966-68, Nálezová situácia v skúmanom priestore. Legenda: 1 – obydlia, 2 – kamenná deštrukcia hradby, 3 – drevená komorová konštrukcia v telese valu, 4 – prepálená vrstva v spodnej časti ílového násypu, 5 – koly a kolové jamy, 6 – zvieracie kosti, 7 – naplavené drevo v koryte, 8 – neskúmaná plocha.

Fig. 17. Mikulčice-Valy, outer bailey, area K 1966-68, Finding situation in the surveyed area. Legend: 1 – dwellings, 2 – stone destruction of the fortification wall, 3 – wooden chamber structure in the wall, 4 – burnt layer in the bottom part of the clay mound, 5 – spiles and spiles pits, 6 – animal bones, 7 – driftwood in the river bed, 8 – non-excavated area.

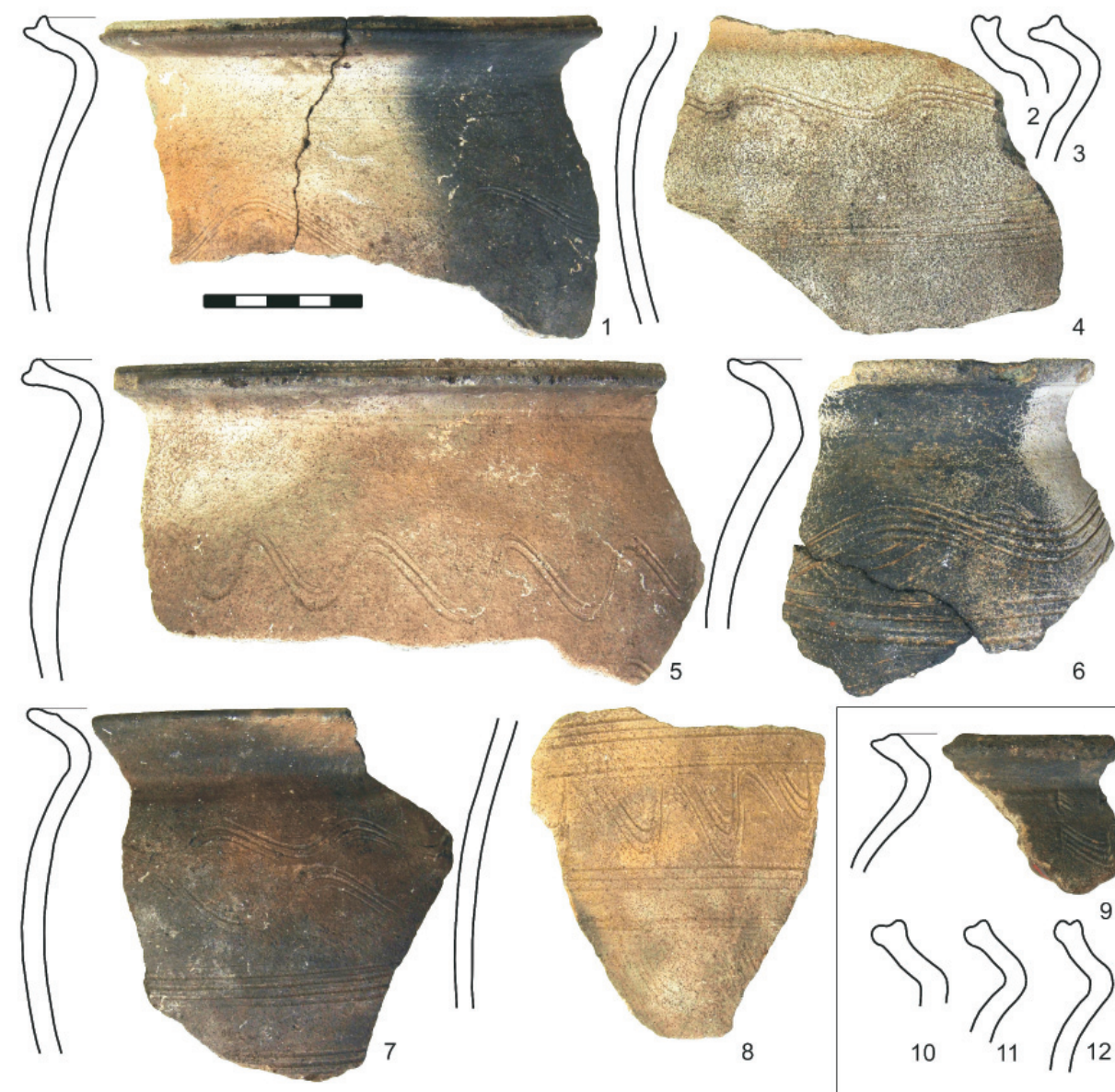
Obr. 18. Mikulčice-Valy, predhradie, plocha K 1966-68, 1 – 4 keramické fragmenty z deštrukcie hradby; 5 – 28 keramické fragmenty objavené pod deštrukciou hradby.

Fig. 18. Mikulčice-Valy, outer bailey, area K 1966-68, 1 – 4 ceramic fragments from the destruction of the fortification wall; 5 – 28 ceramic fragments found under the destruction of the fortification wall.

Obr. 19. Mikulčice-Valy, predhradie, plocha K 1966-68, 1 – 9 keramické fragmenty objavené pod destrukciou hradby nad riečnym korytom; 10 – 23 keramické fragmenty z kultúrnej vrstvy za hradbou.

Fig. 19. Mikulčice-Valy, outer bailey, area K 1966-68, 1 – 9 ceramic fragments found under the destruction of the fortification wall above the river bed; 10 – 23 ceramic fragments from the cultural layer behind the fortification wall.

Obr. 20. Mikulčice-Valy, predhradie, plocha K 1966-68, 1 – 8 keramické fragmenty z kultúrnej vrstvy za hradbou; 9 – 12 keramické fragmenty z vrstvy na dne koryta pred hradbou.

Fig. 20. Mikulčice-Valy, outer bailey, area K 1966-68, 1 – 8 ceramic fragments from the cultural layer behind the fortification wall; 9 – 12 ceramic fragments from the layer on the bottom of the river bed outside the fortification wall.

hadujem že fragmenty z nádob mikulčického výrobného okruhu predstavujú až cca 80 % z celého keramického súboru pochádzajúceho z priestoru deštruovanej hradby a z časti sídliska, k nej priliehajúceho ako aj z vrstiev z dna riečného koryta. Predovšetkým keramika mikulčického výrobného okruhu dominuje aj vo vrstvách pod deštrukciou hradby bezprostredne pred jej čelom ako aj vo vrstvách pod deštrukciou avšak vo väčšej vzdialenosti od hradby (štvorec -B/-25), teda už nad piesčitými sedimentmi v riečnom koryte (Obr. 19:1–9). Práve prítomnosť tejto keramiky pred hradbou nad zaneseným riečnym korytom otvára viacero otázok súvisiacich s diskusiou o čase

a spôsobe zániku hradby (konkrétne pozri časť *Interpretácia a záver*).

5. Publikované hypotézy

Výsledky terénneho výskumu v priestore severozápadnej brány autor výskumu priebežne zverejňoval v podobe stručných správ už v priebehu 60-tych a 70-tych rokov (Klanica 1967; 1968; 1970). Stručne sa k výsledkom vyjadril aj v súbornej práci o predveľkomoravskom osídlení v strednej Európe (Klanica 1986). Okrem Z. Klanicu sa k problému opevnenia predhradia mikulčickej aglo-

merácie okrajovo vyjadril aj J. Poulík (1975). A konečne spracovanie relatívnej chronológie s pokusom o absolútne datovanie publikovala B. Kavánová (1996). Interpretácie spôsobu výstavby hradby jej relatívnej chronológie ako aj absolútneho datovania sa v uvedených prácach čiastočne líšia (Tab. 1). Preto sa sústredím na zhrnutie jednotlivých záverov prezentovaných v publikovaných prácach a konfrontujem ich so závermi vyplývajúcimi z revíznej analýzy.

Z. Klanica uvádza v prvej správe z výskumu v roku 1967 nasledujúce informácie o konštrukcii a chronológii hradby. V sondách v roku 1966 sa našlo niekoľko hrobov, ktoré sledovali predný okraj najmladšej fázy hradby (I. fáza). Táto fáza je nejasná lebo najviac utrpela sekundárnym vyberaním kameňa. Od staršej fázy hradby sa odlišuje okrem iného stavebným materiálom. V mladšej fáze hradby sú väčšie ploché kamene. Staršia fáza hradby je tvorená z drobných kameňov. Po odstránení deštruovanej vrstvy sa objavil asi dve metre pred čelom prvej fázy (najmladšia fáza) kamenný múr z drobných kameňov (II. fáza). Táto stena bola držaná sústavou drobných kolov. Charakter kamennej hradby druhej fázy sa menil a na niektorých miestach je z veľkých plochých kameňov a nie z drobných kameňov. Za kamennou stenou druhej fázy sa nachádzal ílový blok. Pod týmto ílovým blokom bola vrstva obsahujúca množstvo uhlíkov a časti zuhoľnatejších trámov. Pôvodne tvorili tieto trámy komory. Ide o najstarší horizont opevnenia (III fáza). Komory boli duté a ílová vrstva sa do nich prepádla. Do tohto horizontu patrí nepochybne aj štvorcový objekt nájdený v tesnej blízkosti brány. Do tejto tretej fázy patria dve vrstvy niekde splývajúce inde oddelené ílovou vrstvou. Profily však ukazujú bezpečne, že kamenná hradba (II fáza) bola vybudovaná na horizonte spálenej hradby. V najspodnejšom horizonte uhlíkovej vrstvy sa našla keramika s rímsovým okrajom. Pred kamenným čelom hradby (II fáza) sa nachádzala drevená palisáda. Chronologické zaradenie tejto palisády nie je jednoznačné ale je staršia ako II fáza hradby (Klanica 1967, 44).

V roku 1970 Z. Klanica opätovne potvrdzuje predpoklady a závery z prvého roku výskumu. Zdôrazňuje, že

v štvorcoch -E/-24, -25 sa ílové teleso hradby nachádzalo nad šedou vrstvou so zuhoľnatenými zvyškami dreva, staršej fázy hradby. V štvorci -B/-24 sa vo východnom profile v násype telesa valu ukázali dva horizonty šedej so zvyškami uhlíkov, ktoré pokračujú pod telom kamenného múru. Preto máme do činenia s tromi spálenými horizontmi, ktoré súvisia s opätovným postavením hradby. Už pri výskume mosta a brány mali také tušenie, že konštrukcia bola minimálne trikrát obnovená. Opätovne tiež predkladá interpretáciu, že komory najstaršieho horizontu neboli v čase požiaru vyplnené lebo hlina, ktorá sa našla vo vnútri týchto komôr pri výskume bola prepálená (Klanica 1970, 48).

V roku 1986 Z. Klanica pokračuje v presadzovaní svojej koncepcie konštrukcie a chronológie hradby. Vyjadruje sa tu však už aj k absolútnemu datovaniu jednotlivých fáz opevnenia. Zaujímavé a v starších prácach neuvádzané je tvrdenie, že požiarový horizont zachytený v štvorcoch -E/-24 a -E/-25 nepokračuje pred hradbu do riečiska, pričom z vnútornej strany hradby prebieha neobmedzená a pokrýva prakticky celé hradisko. Kamennú hradbu druhej fázy datuje do 9. a začiatku 10. storočia podľa Z. Klanicu rameno železnej ostrohy nájdené v štvorci -A/-24 v spodných vrstvách medzi kameňmi hradby. Pozostatky drevenej hradby preto môžu byť z 8. storočia. Drevené komory sú datované vrstvou keramiky s rímsovými okrajmi, ktoré sú oddelené od mladších vrstiev horizontom ílového telesa veľkomoravského opevnenia (Klanica 1986, 184–187).

Zhrňme si teda interpretáciu Z. Klanicu. Najskôr vyčlenil v rámci hradby tri chronologické horizonty. Za najmladšiu považoval kamennú hradbu zachovanú v podobe deštrukcie väčších lomových kameňov. Druhá staršia fáza opevnenia pozostávala z kamennej steny z drobných kameňov. Táto stena bola držaná sústavou drobných kolov. Charakter kamennej hradby druhej fázy sa menil a na niektorých miestach je z veľkých plochých kameňov nie drobných kameňov. Za kamennou stenou druhej fázy sa nachádzal ílový blok. Z. Klanica však neuvádza jednoznačne, či bolo toto ílové teleso hradby súčasťou druhej fázy (predpokladám, že áno). Najstarší horizont opevne-

autor	fáza		fáza		fáza		fáza	
	konštrukcia	datovanie	konštrukcia	datovanie	konštrukcia	datovanie	konštrukcia	datovanie
Klanica	duté drevené komory, drevená palisáda	8. str.			kamenný múr, drevená palisáda, ílový val?	9. - začiatok 10. str.	kamenná deštrukcia	?
Poulik	hlinený val, drevené komory, drevená palisáda	predveľkomoravská doba	kamenný múr, drevená palisáda, ílový val?	9. str.				
Kavánová	prepálená vrstva ílu a dreva (komory), drevená palisáda, vnútorná priekopa	predveľkomoravský horizont	pás drevených komôr vyplnených ílom, drevená palisáda	9. str.	kamenný múr, ílový val, vnútorná drevená konštrukcia	koniec 9. a začiatok 10. str.		

Tab. 1. Prehľad interpretácií chronológie a konštrukcie opevnenia na severozápadnom predhradi v doposiaľ publikovaných prácach (podľa Kavánová 1996; Klanica 1967; 1970; 1986; Poulik 1975).

Tab. 1. Overview of interpretations of the chronology and fortifications structure at the north-western outer bailey in papers published to date (according to Kavánová 1996; Klanica 1967; 1970; 1986; Poulik 1975).

nia, tretiu fázu predstavovala vrstva, ktorá sa nachádzala pod ílovým blokom a obsahovala množstvo uhlíkov a časti zuhoľnatených trávov. Pôvodne tvorili tieto trámy komory. Komory boli duté a ílová vrstva sa do nich prepadla. Do tohto horizontu z najväčšou pravdepodobnosťou patrí aj druhá palisáda objavené na okraji riečného ramena. V mladších prácach Z. Klanica hovorí, že konštrukcia hradby bola trikrát obnovovaná. Z hľadiska absolútneho datovania sa však vyjadruje už len k druhej fáze hradby, ktorú datuje do 9. resp. začiatku 10. storočia a k tretej najstaršej fáze, ktorú datuje do 8. storočia.

V podstate zhodnú interpretáciu ako Z. Klanica predložil v roku 1975 aj J. Poulík. Hovorí však len o dvoch fázach hradby. Neuvažuje už o tretej najmladšej fáze, ktorá sa mala objaviť niekde v hornej kamennej deštrukcii. Na brehu riečného koryta sa objavila plytko pod povrchom deštrukcia hradby z pieskovcových kameňov. Hradba mala 1 m širokú kamennú stenu, ktorú zaisťovali dubové stĺpy. Na vnútornej strane bola spojená s drevenými komorami. Hradba mala dve stavebné fázy. Jej konštrukcia bola rovnaká ako na akropole. Ide o opevnenie budované od počiatku 9. storočia. 1 m od kamennej steny veľkomoravskej hradby sa objavila palisáda z dubových kolov. Táto však nesúvisí s veľkomoravským opevnením, ale je staršia. Je súčasťou s hlineným valom s drevenými zrubovými komorami. Chránila sídlisko z doby predveľkomoravskej (Poulík 1975, 132–137).

Rozdielnu interpretáciu predstavila v roku 1996 B. Kavánová (1996, 125–132). Sídlisko bezprostredne za hradbou rozdelila na štyri horizonty a pokúsila sa ich synchronizovať s horizontmi, ktoré vyčlenila na hradbe. Jej rozbor nálezovej situácie môžeme zhrnúť nasledovne. Sídlisko priliehajúce k hradbe čiastočne prekryvala deštrukcia hlinito-ílovito-piesčitého telesa valu. Táto deštrukcia uchovávala relatívne neporušenú požiarovú vrstvu na podlaží v celom priebehu sídliskom a opevnením. Tieto dve základné hľadiská s ďalšími poznatkami zo štúdia prameňov a z autopsie dovolili stanoviť na sídlisku 4 horizonty (A – D) a napojiť ich na stratigraficky súbežné fázy opevnenia. Horizont A tvorí rozsiahla kamenná deštrukcia. Do tohto horizontu patrí pravdepodobne aj zrubová stavba juhovýchodne od brány Z. Klanicom pôvodne zaradená k najstaršej fáze osídlenia. Horizont B je charakterizovaný svetlou ílovito-hlinitou vrstvou s lokálnymi prírmysami piesku, v ktorej boli zistené podlahové úpravy. Tento horizont leží na požiarovom horizonte C. Sídliskový horizont B je možné synchronizovať s čelným kamenným múrom spevneným drevenou palisádou a s hlineným valom z vnútornej strany uzavretým drevenou konštrukciou (kolové jamy). Horizont C charakterizuje výrazná šedá ílovito-hlinitá až ílovito-piesčitá vrstva s obsahom uhlíkov. Objavuje sa v nižších a zahĺbených objektoch a vo vnútornej priekope. Túto vrstvu je možné teoreticky rozdeliť na dva subhorizonty, čo vyplýva z hodnotenia profilu opevnenia kde sa v telese valu uhlíková vrstva delí. Druhým dokladom je existencia uhlíkovej vrstvy nad aj pod objektmi sídliska. Uhlíková vrstva v spodnej časti vnútornej priekopy dokladá, že sa priekopa začala zaplňovať v priebehu horizontu C. Teda

v tomto horizonte neplnila svoju pôvodnú funkciu. Sídliskový horizont C je možné synchronizovať s fázou opevnenia, v ktorej bol vybudovaný 2 m široký pás drevených komôr vyplnených ílovitým materiálom. Tento materiál v komorách sa výrazne líši od materiálu z horizontu B. Súčasťou tohto opevnenia bola palisáda z kolov, ktorá sa objavila bližšie k deštrukcii hradby. Tento horizont opevnenia nie je totožný s drevenou fázou hradby, ktorú vyčlenil Z. Klanica. Prepálená vrstva a íl tesne nad podlažím je súčasťou posledného horizontu sídliska. Súčasťou opevnenia najstaršieho horizontu bola palisáda z kolov, ktorá sa objavila ďalej od deštrukcie hradby. V horizonte D sa nachádzajú objekty zachytené tesne nad podlažnou vrstvou. Ďalším prvkom opevnenia tohto horizontu je tzv. vnútorná priekopa (Kavánová 1996, 125–132).

B. Kavánová teda vyčleňuje tri horizonty hradby. Absolútne datovanie, ktoré predstavuje v závere svojej práce je v rozpore z relatívnou chronológiou lebo tu synchronizuje najmladšiu hradbu z horizontom sídliska A, pričom pri stratigrafickom rozbere synchronizuje najmladšiu fázu hradby z horizontom B. Najmladšiu hradbu (horizont A na sídlisku) datuje do 9. resp. na začiatok 10. storočia. Pričom spodnú hranicu tohto horizontu kladie do neskorého 9. storočia. Pre datovanie staršej fázy hradby (horizont B na sídlisku) nenachádza autorka presnejšie údaje a na základe materiálu datuje tento horizont do 9. storočia. K časovému zaradeniu tretej najstaršej fázy opevnenia (horizont C na sídlisku) existuje ešte menšie množstvo dokladov, vychádzajúc zo stratigrafie a nálezov bronzov hovorí B. Kavánová o predveľkomoravskom horizonte (Kavánová 1996, 152).

Ešte menej informácií ako o hradbe sa pri výskume podarilo zachytiť o bráne. Tejto skutočnosti zodpovedajú aj veľmi stručné hodnotenia v prácach všetkých vyššie uvádzaných autorov. Z. Klanica v roku 1967 uvádza, že brána sa javila už v hĺbke okolo 60 cm ako medzera v hradbe. Jej konštrukcia je veľmi jednoduchá. Medzera v hradbe bola široká 4 m. Severná strana brány mala rovné ukončenie, v ktorom sa nachádzali tri mohutné koly pravouhlého prierezu – dĺžka strany 25–30 cm. Uprostred brány boli skupiny kameňov a konské kosti. Druhú fázu brány tvorili dve protíľahlé kolové jamky obložené kameňmi. Ďalšiu fázu brány tvorí pravdepodobne systém kolov nadväzujúci na koly spevňujúce druhú fázu hradby (Klanica 1967, 44–45). Hodnotenie J. Poulíka je ešte stručnejšie. Píše len, že pri sledovaní hradby z veľkomoravského obdobia zistili, že kamenná konštrukcia hradby je prerušená. Išlo o priestor kde vyúsťoval most (Poulík 1975, 132–137). A nakoniec B. Kavánová hneď v úvode svojej práce hodnotí, že nie je možné objasniť relatívnu chronológiu brány (Kavánová 1996, 125). Uvádza len, že v kamennej hradbe a v sypanom vale sa objavila brána. Voľný priestor smerujúci do vnútra smerom od brány je rozpoznateľný v horizontoch B, C, D (Kavánová 1996, 130).

6. Diskusia

Napriek viacerým rozdielom v interpretácii nálezovej situácie v priestore opevnenia na predhradí, všetci z vyš-

šie uvedených autorov uvažujú o dvoch prípadne troch horizontoch opevnenia (prehľadne pozri Tab. 1). Tento na prvý pohľad jednoznačne prijímaný interpretačný koncept však pri podrobnejšom pohľade naráža na viacero problémov. Prvou prekvapujúcou skutočnosťou je fakt, že traja autori síce hovoria o viacerých fázach budovania hradby avšak konštrukciu týchto fáz interpretujú na základe tej istej nálezovej situácie rozdielne. Rozdielne je tiež absolútne datovanie týchto fáz budovania hradby. Ak pominieme hypotézu o najmladšej fáze hradby, ktorá sa mala nachádzať niekde v horných častiach kamennej deštrukcie, ktorú sám autor v neskorších publikáciách viackrát neuvádza, celá hypotéza o dvojfázovom resp. trojfázovom vývoji hradby je postavená na náleze prepálených vrstiev a pozostatkov drieb v spodnej časti ílového telesa hradby. Východiskom hypotézy je teda skutočnosť, že tieto vrstvy boli interpretované ako kontexty, ktoré nie sú súčasťou ílového telesa hradby, v spodných častiach ktorého sa nachádzali, ale ide o doklady starších konštrukcií. O čo sa však môže takáto interpretácia oprieť?

Z diskutovaných publikovaných prác vyplývajú ako rozhodujúce nasledujúce argumenty:

- vrstva uhlíkov a zuhoľnatených drieb sa nachádzala pod ílovým blokom a zuhoľnatené trámy tvorili komory, v štvorcach -E/-24, -25 sa ílové teleso hradby nachádzalo nad šedou vrstvou so zuhoľnatenými zvyškami dreva
- vrstva uhlíkov a zuhoľnatených drieb – požiarový horizont nepokračuje mimo priestor ílového valu smerom do riečiska ale z vnútornej strany pokračuje neobmedzene a pokrýva celé hradisko
- v štvorci -B/-24 sa vo východnom profile v násype telesa valu ukázali dva horizonty šedej so zvyškami uhlíkov, ktoré pokračujú pod telom kamenného múru, tieto dve vrstvy mali byť niekde splývajúce inde oddelené ílovou vrstvou

Ak chceme posúdiť stratigrafický vzťah prepálenej vrstvy, ílového telesa hradby a vrstiev na sídlisku musíme sa podrobnejšie pozrieť na situácie zdokumentované v priečných rezoch hradbou. Z. Klanica uvádza v prospech svojej argumentácie rezy v štvorcach -E/-24, -25 (Obr. 13, 14). Situácia zdokumentovaná na východnom profile však podľa môjho názoru nie je tak jednoznačná. V spodných častiach ílového násypu je zdokumentovaná uhlíková vrstva, ktorá však nezasahuje mimo pôdorys ílového telesa hradby. Z popisu vrstiev na pláne tiež vyplýva, že íl sa nachádzal aj pod touto vrstvou. Vrstva neprechádza plynule ani smerom do riečiska ani smerom do opevnenej plochy predhradia. Jednoznačnejšia je situácia na západnom profile štvorca. Uhlíková vrstva je tu jednoznačne zdokumentovaná v spodných partiách ílového telesa hradby. Nezasahuje mimo hradbu a nie je v žiadnom vzťahu k vrstvám na sídlisku. Nejednoznačne je zdokumentovaná situácia na východnom profile štvorca -B/-24 (Obr. 15). V tomto priestore sa v telese valu nachádzali dve prepálené vrstvy. Tieto vrstvy však nezasahujú mimo hradbu smerom do opevneného priestoru. Situácia na okraji ílového telesa hradby smerom k sídlisku nie je z plánu úplne jednoznačne interpretovateľná. Na

teleso valu tu nasadá tmavá kultúrna vrstva. Interpretovať jej vzťah k uhlíkovej vrstve končiacej na okraji ílového násypu je problematické. Pod telo kamenného múru výraznejšie zasahuje len horná vrstva. Prepálená uhlíková vrstva je zdokumentovaná aj na ďalších rezoch kolmých na priebeh hradby (Obr. 10, 16). Predovšetkým na reze v štvorci -A/-23 je dobre viditeľné, že tmavá uhlíková vrstva, na ktorej leží ílové teleso hradby nezasahuje mimo priestor hradby (Obr. 10).

Pozrime sa na diskutovaný problém aj na základe informácií z plošných plánov. Pri znižovaní ílového telesa hradby sa objavili tmavé prepálené miesta, ktoré boli usporiadané do systému komôr. Tieto nie sú ani na jednom reze opevnením zachytené. Dôležitá je skutočnosť, že na tieto pozostatky po drevených konštrukciách sa narazilo už v horných častiach ílového násypu. Prepálené štruktúry boli na plošných plánoch jednotlivých horizontov dokumentované. Najlepšie boli tieto konštrukcie dochované v štvorci -E/-24. Po vybudovaní digitálneho plánu v prostredí GIS a vložení jednotlivých dokumentovaných úrovní do tohto plánu, vytvorili pozostatky drevených konštrukcií štruktúru pravidelných štvorcových komôr so stranou o veľkosti 1,5 m (Obr. 8). Táto štruktúra sa opakuje pravidelne vo všetkých zdokumentovaných úrovniach. Teda aj v horizonte označovanom ako prepálená vrstva pod telesom valu. Podobná situácia sa opakuje aj v štvorcach -C/-24 a -B/-24. Prepálená vrstva zo spodných častí ílového telesa hradby ani na jednom mieste nezasahuje mimo priebeh komôr zdokumentovaných v horných častiach valu. Na základe dokumentácie preto nepovažujem prepálené vrstvy v spodných častiach ílového telesa hradby za chronologicky staršie, ale ide z najväčšou pravdepodobnosťou o konštrukcie súčasné (priamo zviazané) s konštrukciami doloženými vo vyšších častiach ílového násypu. Z hľadiska interpretácie konštrukcie preto nemôžem ani súhlasiť s hypotézou o hradbe vybudovanej z dutých komôr.

Okrem samotného telesa hradby riešili autori v rámci chronológie opevnenia postavenie dvoch drevených palisád, ktoré vybudovali pred čelným kamenným hradobným múrom. V tomto prípade sa všetci traja autori zhodujú, keď palisádu ležiacu bezprostredne pred čelným múrom považujú s ním za súčasnú a palisádu ležiacu na okraji riečného ramena datujú do predveľkomoravského horizontu. Spojitosť prvej (bližšej) palisády s hradobným múrom vyplýva z nálezovej situácie. Problematické je chronologické zaradenie druhej palisády. Stratigrafia nám v tomto prípade poukazuje len na skutočnosť, že palisáda ležala pod deštrukciou hradby a teda s ňou musí byť súčasná alebo staršia. Vzhľadom na vyššie spochybnenú existenciu predveľkomoravskej fázy opevnenia považujem aj túto palisádu za súčasnú s ostatnými konštrukčnými prvkami hradby.

Riešenie problému časového zaradenia brány a jej konštrukcie je vzhľadom na mieru dochovania a stav dokumentácie najväčší problém. Z. Klanica vyčleňuje v rámci brány tri horizonty. Koly, ktoré majú predstavovať najmladší horizont nie sú v dokumentácii nijakým spôsobom dokumentované. Veľmi problematické je tiež

identifikovať kolové jamy, ktoré radí do dvoch starších fáz. Na základe zdokumentovanej nálezovej situácie sa mi javí ako pravdepodobnejšie, že brána jednoduchej konštrukcie neprešla v čase svojho fungovania výraznejšími prestavbami.

7. Interpretácia a záver

Ako som uviedol v úvode, základné otázky, ktoré sa snažím sledovať pri revíznej analýze sú v prvom rade chronológia opevnenia, priestorové rozloženie opevnenia s jeho determinantmi, konštrukcia hradby a zánikový horizont opevnenia. Preto sa v nasledujúcom texte zameriam na podanie obrazu o konštrukcii, o spôsobe výstavby a zániku a o význame a funkcii skúmaného úseku hradby s bránou v rámci opevnenej aglomerácie. Pri tvorbe tejto skice budem vyberať z celej škály interpretačných možností len na základe malého množstva informácií. Dúfam však, že v budúcnosti sa mi podarí zvýšiť plasticitu a farebnosť obrazu ďalšími podrobnými revíznymi analýzami starých výskumov ako aj moderným terénnym výskumom.

Konštrukcia hradby a brány, chronológia

Opevnenie na severozápadnom okraji predhradia sa skúmalo v pomerne dlhom úseku. Celkovo sa odkrylo vyše 50 m deštrukcie hradby. Ide o najdlhšiu preskúmanú časť opevnenia v rámci celej aglomerácie. Miera dochovania ale predovšetkým okolnosti výskumu spôsobili, že interpretovať konštrukciu opevnenia aspoň v hrubých rysoch ako aj datovať opevnenie som schopný len v približne 30 m úseku severne a východne od brány. Po analyzovaní informácií nachádzajúcich sa v dokumentácii a po ich konfrontovaní z doposiaľ publikovanými hypotézami môžem prezentovať nasledujúci model.

Preskúmaná časť opevnenia sa nachádzala na brehu riečného ramena. Do opevnenia vyúsťoval most, ktorý prekonával toto riečne koryto. Riečne rameno bolo teda v čase existencie hradby aktívne (výskum riečného ramena a mostu pozri Hladík, Poláček v tlači). Priebeh riečného brehu determinoval v celej zdokumentovanej dĺžke priebeh hradby. Medzi hradbou a ramenom rieky sa nenachádzala výraznejšia berma. Terén, na ktorom hradbu založili, pozvoľne klesal smerom ku korytu. Pri výskume sa však nepodarilo doložiť výraznejšie vyrovnávanie terénu (navážky) pred výstavbou hradby severne a východne od brány. Vrstvy, ktorá by sme mohli interpretovať ako navážky slúžiace na vyrovnávanie terénu sa však mohli nachádzať pod hradbou južne od brány. Takáto interpretácia sa ponúka na základe profilu zdokumentovanom v štvorci -KA/-19 (Obr. 5). V profile sa nachádzajú vrstvy s uhlíkmi, ktoré by mohli byť navážkami slúžiacimi na vyrovnávanie terénu. Vzhľadom na skutočnosť, že priestor južne od brány nebol doskúmaný, túto hypotézu nie sme schopní bez ďalšieho terénneho výskumu potvrdiť. Predpokladám, že nie príliš výrazné výškové rozdiely severne a východne od brány v priestore pod hradbou sa podarilo staviteľom vyrovnáť priamo zväčšením resp. zmenšením objemu hlineného telesa hradby. Nadmorská výška povrchu na ktorom hradbu založili sa pohybovala v rozmedzí

158,5–159 m n. m. Toto je dôležité akcentovať predovšetkým v súvislosti s výskumom osídlenia v podhradí mikulčickej aglomerácie. Na severnom, východnom aj severozápadnom podhradí máme doloženú úroveň veľkomoravského osídlenia okolo nadmorskej výšky 159 m n. m. (Mazuch v tlači a; v tlači b; Hladík v tlači b). Skutočnosť, že hradba na predhradí bola založená v takej istej nadmorskej výške, je ďalším dokladom hypotézy, že aktivita rieky Moravy v 9. storočí umožňovala osídľovať aj polohy s oveľa menšou nadmorskou výškou v porovnaní s opevnenou akropolou, kde na základe doposiaľ realizovaných výskumov predpokladáme, že osídlenie z veľkomoravského obdobia sa koncentrovalo v nadmorskej výške okolo 160 m n. m (Mazuch 2012c).

Na severozápadnom predhradí sa podarilo preskúmať len jednu chronologickú fázu opevnenia. Popisovaný úsek hradby vykazuje z hľadiska konštrukcie niektoré rozdiely. Základným konštrukčným prvkom v celom preskúmanom úseku bol drevo-zemný násyp, pred ktorým sa nachádzala čelná kamenná plenta. V násype sa nachádzala komorová konštrukcia z drevených trámov. Komory boli vyplnené ílom. Štvorcové komory mali rozmer okolo 1,5 m. Celková šírka hradby v jej základovej časti sa pohybuje okolo 4 m. Bezprostredne pred čelným múrom sa nachádzala palisáda z drevených dubových kolov. Táto palisáda bola na východnom okraji preskúmanej plochy zdvojená a pred kamenným múrom sa nachádzali dva rady pomerne tenkých kolov vzdialené od seba len približne 30 cm. Nasucho kladená kamenná plenta tvoriaca čelo hradby mala hrúbku okolo 1 m. V niektorých častiach bol kamenný múr vybudovaný z väčších lomových kameňov. V priestore brány bola čelná plenta vybudovaná z menších kameňov. Za kamennou plentou sa nachádzal násyp z ílovito-hlinitého materiálu s drobnými kameňmi. Tento vyplňal priestor medzi kamennou stenou a drevo-hlinitou konštrukciou v jadre hradby. Je však veľmi pravdepodobné, že násyp z ílovito-hlinitého materiálu s drobnými kameňmi je deštruovaným (v neskorom stredoveku a novoveku vyťazeným) čelným kamenným múrom. Niektoré pozostatky prepálených drev naznačujú, že v sypanom vale medzi komorami a kamennou plentou mohli byť vložené drevené výstuže. Previazanie týchto výstuží s kamennou plentou sa pri výskume nezachytilo. Šírka ílovito-hlinitého násypu sa pohybuje okolo 1,5 m. Za násypom sa nachádzal už spomenutý drevo-zemný val. Celú konštrukciu hradby uzatvárala na vnútornej tylovej strane drevená konštrukcia (možno stena z dosák alebo trámov) podopretá dvojicou šikmých kolov v rozstupoch 1,5–2,5 m. Posledným konštrukčným prvkom, ktorý sa podarilo odkryť pri výskume bola druhá palisáda v predpoli samotnej hradby. Táto palisáda sa nachádzala bezprostredne na okraji riečného koryta. Ležala o niekoľko desiatok cm nižšia ako spodné kamene čelného múru. Priestor medzi čelným múrom a touto palisádou bol široký okolo 1,5 m. Považujem túto palisádu predovšetkým za protierozné opatrenie (podobne Poláček 2007, 73; Procházka 2009, 172). Táto predsunutá palisáda mohla samozrejme plniť okrem stabilizačnej funkcie aj funkciu obrannú. Na drevo-zemnom vale (hlavnom telese hradby) môžeme

predpokladat' drevenú ochodzu a palisádu. V niektorých úsekoch sa na ílovom telese hradby dochovala prepálená vrstva. Odhadnúť výšku opísanej konštrukcie opevnenia je na základe dochovaných prameňov veľmi problematické. Deštrukcia bola v minulosti výrazne sekundárne poškodená ťažbou kameňa a orbou. Dochovaná výška drevo-zemného telesa hradby sa pohybuje v rozmedzí od 50 do 90 cm. Ak zoberieme do úvahy najnižšie položený prepálený horizont v hradbe a situáciu v okolí brány, kde kultúrna vrstva s pozostatkami zvieracích kostí a keramiky zasahovala do hĺbky okolo 1 m pod deštrukciu hradby, môžeme výšku opevnenia bez hornej palisády odhadovať približne na 1 či 1,5 m. Konštrukcia hradby tak ako som ju popísal sa v mnohom zhoduje z hradbou objavenou na akropole hradiska (Procházka 2009, Obr. 106). Opevnenie na predhradí však malo menšie rozmery (Obr. 2). Okrem veľkosti je hlavný rozdiel medzi týmito hradbami v použití komorovej konštrukcie na predhradí oproti roštovej konštrukcii na akropole. Jednoduchšiu konštrukciu malo protierozne opatrenie v prepole hradby na predhradí. Tu je vybudované len z kolovej palisády zatiaľ čo na akropole ide o kamenný múr a palisádu.

Ku konštrukcii brány sa môžem na základe dochovaných prameňov vyjadriť len veľmi obecné. Dispozícia opevnenia v priestore brány určuje skutočnosť, že išlo o jednoduchý čelný typ brány. Šírka prelomenia hradby bola 4 m. Z najväčšou pravdepodobnosťou išlo o bránu bez viacerých stavebných fáz. Na základe analógií môžeme predpokladať nad vchodom do predhradia vežovitú nadstavbu.

Nepredpokladám, že niektorý z odkrytých archeologických kontextov v skúmanom priestore, by mohol byť pozostatkami staršieho opevnenia, na ktorého deštrukcii by bola postavená vyššie popísaná hradba. Ak by sme mali pripustiť možnosť, že v sledovanom úseku opevnenia došlo v priebehu niekoľko desiatok rokov k viacnásobnému prebudovaniu, je veľmi pravdepodobné, že staršie fázy by museli byť odstránené. Je málo pravdepodobné, že z deštrukcie hradby, vybudovanej napríklad z drevených dutých komôr, by zostala len niekoľko cm mocná vrstva a je tiež nepravdepodobné, že by sa komory takejto hradby neprejavili výraznejšie v podložnom íle. Pri absolútnom datovaní hradby v okolí severozápadnej brány, môžeme vychádzať predovšetkým z hmotnej kultúry. Na základe nálezov keramiky mikulčického a blučinského výrobného okruhu v deštrukcii a pod deštrukciou hradby, na základe ostrohy z 9. storočia, ktorá sa nachádzala pod deštrukciou hradby a na základe nálezov sídliskových objektov a hrobov nad a v deštrukcii hradby predpokladám, že hradba plnila svoju funkciu v druhej polovici 9. prípadne na začiatku 10. storočia. O datovaní hradby nám určite prinesie konkrétnejšie informácie interdisciplinárny terénny výskum v priestore riečného koryta pred hradbou, ktorý sme realizovali v roku 2012 (Hladík, Poláček v tlači).

Zánik opevnenia, deštrukcia hradby

Realizovaná revízná analýza prispela novými poznatkami aj k otázkam súvisiacim so stratou funkcie

opevnenia a jeho deštrukciou a k otázkam súvisiacim zo vzťahom zániku hradby (deštrukcie) k zmenám v riečnej aktivite Moravy. V práci zameranej na výskum sídelnej štruktúry v hospodárskom zázemí Mikulčíc (Hladík 2012) som predstavil základné parametre diskusie o zmenách v intenzite riečnych tokov veľkých riek na území Moravy v priebehu mladohradištného obdobia a o dopadoch týchto zmien na sídelné aglomerácie ležiace v údolných nivách. Obecné môžeme zhodnotiť, že základnou otázkou diskusie je, kedy došlo v priestore údolných niv k začiatku intenzívnych záplav a s tým súvisiacim obnovením sedimentácie riečnych kalov. Predovšetkým E. Opravil (1983) v prípade Mikulčíc predpokladá, že niekedy v priebehu 10. storočia došlo k zvýšeniu rýchlosti prúdu v ramenách rieky Moravy, čo spôsobilo čiastočné zanesenie koryta pieskom. Až po tomto období dochádzalo k ukladaniu hlinito-piesčitých uloženín, čo svedčí o existencii záplav. K ďalšiemu ukladaniu rastlinných zvyškov ani k tvorbe hlinito-kalových uloženín na tento riečny sediment už nedošlo. Preto je pravdepodobné, že korytá v okolí hradiska boli po skončení 10. storočia suché a k zaplavovaniu dochádzalo len počas povodní. V prípade Pohanska preskúmali podobnú situáciu. Deštrukcia hradby v reze R 18 bola z vonkajšej strany prekrytá vrstvou povodňovej hliny. Po zániku hradiska bolo teda jeho okolie opäť zaplavované. Výskum však neumožnil autorom (Macháček et al. 2007, 307–308) jednoznačnejšie sa vyjadriť k datovaniu počiatku záplav. Predpokladajú však rýchly rozpad veľkomoravskej hradby.

Vzťah deštrukcie hradby, k sedimentov v riečnom koryte a nad ním, môžeme dobre sledovať v rámci plochy K 1966-68 v štvorcach -B/-25, -E/-25 a -E/-24. Zásadné informácie nám v tomto prípade poskytujú rezy deštrukciou hradby. Na východnom profile štvorcov -E/-25 a -E/-24 (Obr. 13) vidíme, že sutina z deštruovanej hradby leží v ílovito-piesčitej vrstve nad korytom, zaneseným riečnym pieskom. Na západnom profile štvorcov -E/-25 a -E/-24 (Obr. 14) vidíme rozdielnú situáciu. Deštrukcia hradby sa nachádza priamo v riečnom piesku. Tieto dva rezy sú od seba vzdialené len 5 m. Situácia v štvorci -B/-25 nie je bohužiaľ dokumentovaná na reze. Plošné plány (Obr. 11) a textová dokumentácia však ukazujú, že v priestore štvorca sa nad zaneseným riečnym korytom (na jeho dne ležalo naplavené drevo) nachádzala kamenná deštrukcia hradby, pod ktorou ležala vrstva, v ktorej sa nachádzali fragmenty keramiky mikulčického výrobného okruhu (Obr. 19:1–9). Až pod touto vrstvou ležali ďalšie kamene (možno z deštrukcie hradby) na zanesenom riečnom koryte.

Ako teda môžeme vysvetliť pozorované skutočnosti? A ako môžu pomôcť pri datovaní zazemnenia riečného koryta, ktoré prebiehalo pod opevnením predhradia z 9. storočia. Zoberme najskôr do úvahy východisko, že k čiastočnému zaneseniu riečného koryta došlo v pomerne krátkom časovom horizonte niekedy v priebehu 10. storočia, teda hypotézu vyslovenú E. Opravilom. V tomto prípade by deštrukcia hradby v riečnom piesku na jednej strane a deštrukcia hradby v povodňových hlinách nad riečnym pieskom na druhej strane dokladala

pomalší nepravidelný zánik veľkomoravskej hradby. Ak by sme akceptovali záver, že k ukladaniu povodňových kalov začína dochádzať až niekedy v priebehu 13. storočia (Opravil 1983) situácia zdokumentovaná vo východnom profile štvorcov -E/-25 a -E/-24 by nasvedčovala, že časti kamennej veľkomoravskej hradby sa zrútili až v tomto období. Ak by sme zobrali do úvahy východisko, že k deštrukcii hradby došlo rovnomerne v krátkom časovom horizonte skoro po rozpade Veľkej Moravy, situácia by sa obrátila a zdokumentované skutočnosti by boli dokladom hypotézy o začiatku intenzívnych záplav už niekedy na začiatku mladohradištnej periódy. Teda veľmi skoro po rozpade Veľkej Moravy by muselo dôjsť k zaneseniu riečného koryta (deštrukcia na riečnom piesku) ako aj k výraznejším povodňiam (deštrukcia na povodňových hlinách). Najkonkrétnejšie informácie z hľadiska datovania zanesenie riečného koryta nám poskytuje situácia v štvorci -B/-25. Vo vrstve nad zaneseným riečnym korytom sa tu nachádza keramika mikulčického výrobného okruhu. Jej výskyt v tomto priestore súvisí so sídliskovými objektmi (vrstva, uhlíky, ohniská?), ktoré však neboli podrobnejšie zdokumentované. V každom prípade nejde z najväčšou pravdepodobnosťou o materiál sekundárne transportovaný. Keramika mikulčického výrobného okruhu, ktorá predstavuje vrcholnú fázu veľkomoravskej hrnčiarskej produkcie nad zazemneným riečnym korytom je dokladom toho, že k zmene riečného režimu v sledovanom priestore došlo niekedy v priebehu druhej polovice 9. alebo prvej polovice 10. storočia. Stanovenie tejto hornej hranice je však veľmi problematické, pretože nie sme v súčasnosti schopní jednoznačne definovať dakedy po rozpade Veľkej Moravy pretrvávala výroba a využívanie mikulčickej keramiky. Predpokladáme však, že tento výrobný okruh neprežíval dlhšie ako do prvých desaťročí 10. storočia (argumenty pozri Mazuch v tlači c).

Stratigrafia preskúmanej nálezovej situácie teda dokladá, že hradba deštruovala už do zaneseného riečného koryta a z najväčšou pravdepodobnosťou aj do tvorivacej sa vrstvy povodňových kalov, ktoré sa ukladali počas krátkodobých ale intenzívnych záplav. Problematickejšie je však absolútne datovanie deštrukcie hradby. Za súčasného stavu výskumu sa v tomto prípade môžeme oprieť len o niekoľko nepriamych dokladov. Prvým je predpoklad, že na sucho kladený čelný kamenný múr hradby deštruoval po zániku jeho funkcie pomerne rýchlo. Ďalšie argumenty súvisia s celkovou situáciou na hradisku, kde sa začínajú stále intenzívnejšie objavovať doklady o náhlom pravdepodobne násilnom prerušení osídlenia v období rozpadu Veľkej Moravy niekedy na začiatku 10. storočia (Hladík, Mazuch 2010; Mazuch 2012b, Kouřil 2008). Ak akceptujeme východisko, že na začiatku 10. storočia došlo k násilnému kolapsu aglomerácie a osídlenie po týchto udalostiach pretrvávalo len vo veľmi redukovanej podobe, je oprávnený záver, že k deštrukcii hradby došlo v prvých desaťročiach 10. storočia. S týmto záverom korelujú aj nálezy ľudských kostier pod alebo v deštrukcii hradby (Obr. 9). Tieto by sme mohli považovať za ďalší doklad nečakaného a pomerne intenzívneho kolapsu aglomerácie v dôsledku vojenských útokov na prelome

9. a 10. storočia (Hladík, Mazuch 2010, 201–202). S výnimkou hrobu č. 883, s ktorého pochádzajú polguľovité liate závesky, boli všetci mŕtvi pochovaní (či skôr len ponechaní) bez nálezov, čo znemožňuje presnejšie datovanie hrobov. Nálezy z hrobu 883 považuje Z. Měřinský za doklad kontaktov s územím Karpatskej kotliny v 10. storočí (Měřinský 1986, 64). Tento záver je ďalším nepriamym dokladom o zániku funkcie aglomerácie (teda aj opevnenia) na prelome 9. a 10. storočia prípadne v prvých desaťročiach 10. storočia.

Záver

Na základe doposiaľ objavených a analyzovaných prameňov predpokladám, že opevnenie na podhradí mikulčickej aglomerácie vybudovali v období najväčšieho rozkvetu Veľkej Moravy niekedy v priebehu druhej polovice 9. storočia. Z konštrukčného hľadiska, je táto hradba veľmi podobná hradbe na akropole hradiska dosahuje však menších rozmerov. Mohli by sme hovoriť o akejsi zjednodušenej a zmenšenej variante opevnenia vybudovaného na akropole. Základné konštrukčné prvky hradby predstavujú drevo-zemný val (komorová konštrukcia), čelná nasucho kladená kamenná plenta, dve drevené palisády v predpolí hradby, drevená oporná stena v tyle hradby a pravdepodobne drevená ochodza a palisáda na vrchole hradby. Hradba stratila svoju funkciu pomerne rýchlo asi niekedy na prelome 9. a 10. storočia (resp. v prvých desaťročiach 10. storočia), čo z najväčšou pravdepodobnosťou súviselo s geopolitickým vývojom v strednej Európe (rozpad Veľkej Moravy, vojenské aktivity starých Maďarov). Je však veľmi pravdepodobné, že v tomto procese zohrávali dôležitú úlohu aj ekologické činitele, v dôsledku ktorých došlo k výrazným zmenám v prírodnom prostredí v priestore aglomerácie (zmeny v dynamike a intenzite riečného toku, zanášanie riečnych koryt, povodne). Tieto spôsobili urýchlenie vyľudnenia a následnú deštrukciu všetkých zložiek aglomerácie v údolnej nive rieky Moravy.

Predložený interpretačný koncept nie je ani zďaleka vyčerpávajúci. Precizovanie tohto modelu je úlohou ďalších revízijských analýz starších výskumov ale predovšetkým nových terénnych výskumov. Svoju pozornosť musíme zamerať na detailnejšie preskúmanie vzťahu opevnenia k sídliskovým objektom v rámci opevneného priestoru ale aj pred hradbou. Toto porovnanie určite prinesie presnejšie informácie o vývoji sídliska na predhradí mikulčickej aglomerácie a o príčinách vzniku, o výstavbe a o spôsobe zániku jeho opevnenia.

Poznámky

1 Práca vznikla v rámci projektu GAČR „Mosty 9. století v Mikulčicích. Říční archeologie a paleoekologie“, P405/11/2258.

2 Terénna dokumentácia, ktorá je k dispozícii v čase revízieho spracovania predstavuje už len kópie originálnej dokumentácie, ktorá zhorela pri požiari 25. 9. 2007.

Literatúra

- Bialeková, D. 1978:** Výskum a rekonštrukcia fortifikácie na slovanskom hradisku v Pobedime. *Slovenská archeológia* 26, 149–172.
- Dostál, B. 1984:** Východní brána hradiska Pohanska. *Sborník prací filosofické fakulty brněnské univerzity E* 29, 143–166.
- Dostál, B., Štelcl, J. 1985:** O rezultatach vtorogo etapa archeologičeskogo i petroarcheologičeskogo issledovanija vostočnych vorot na velikomoravskom gorodišče Pogansko pod g. Břeclav. *Scripta Facultatis Naturalium Universitatis Purkynianae Brunensis* 15, No. 1 (Geologia), 3–26.
- Dresler, P. 2011:** *Opevnění Pohanska u Břeclavi*. Brno: Filozofická fakulta MU.
- Dvorská, J., Heußner, K., Poláček, L., Westphal, T. 1999:** Zum Stand der Dendrochronologie in Mikulčice (Mähren, Tschechien). In: L. Poláček, J. Dvorská (Hrsg.): *Probleme der mitteleuropäischen Dendrochronologie und naturwissenschaftliche Beiträge zur Talaue der March*, Internationale Tagungen in Mikulčice 5. Brno: AU AV ČR Brno, 69–78.
- Hladík, M. 2012:** *Hospodárske zázemie Mikulčíc. Sídlná štruktúra na strednom toku rieky Moravy v 9 – 1. pol. 13. storočia*. Rkp. Uložené: Archív AU AV ČR Brno, expozitúra Mikulčice.
- Hladík, M. v tlači a:** Die Siedlungsentwicklung im der Areal „Těšický les“ im Suburbium des Burgwall von Mikulčice. In: L. Poláček et al.: *Das Suburbium des Burgwalls von Mikulčice*, SBM IX. Brno: AU AV ČR Brno, v tlači.
- Hladík, M. v tlači b:** Die Besiedlung des nordwestlichen Suburbiums. In: L. Poláček et al.: *Das Suburbium des Burgwalls von Mikulčice*, SBM IX. Brno: AU AV ČR Brno, v tlači.
- Hladík, M., Mazuch, M. 2010:** Problém interpretace vzájemného vztahu sídlištních a pohřebních komponent v prostoru mikulčické raněstředověké aglomerace. *Přehled výzkumů* 51, 197–207.
- Hladík, M., Poláček, L. v tlači:** Interdisciplinárny výskum riečneho koryta a pozostatkov mosta medzi severozápadným podhradím a opevněným predhradím mikulčickej aglomerácie (archeologická analýza). *Přehled výzkumů*, v tlači.
- Kavánová, B. 1994:** *Mikulčice-Valy, okr. Hodonín. Plocha P 1973*. Nálezová správa uložená v archíve AU AV ČR Brno (č.j. 488/94).
- 1996:** K relativní chronologii keramiky v Mikulčicích. *Acta Musei Moraviae, sci. soc.* 81, 125–154.
- Klanica, Z. 1967:** Předběžná zpráva o výzkumu slovanského hradiska v Mikulčicích za rok 1966, okres Hodonín. *Přehled výzkumů* 1966, 41–45.
- Klanica, Z. 1968:** Výsledky čtrnácté sezóny výzkumu v Mikulčicích, okr. Hodonín. *Přehled výzkumů* 1967, 61–85.
- Klanica, Z. 1970:** Die Ergebnisse der fünfzehnten Grabungskampagne in Mikulčice (Bez. Hodonín). *Přehled výzkumů* 1968, 43–52.
- Klanica, Z. 1974:** Vorbericht über die Ergebnisse der zwanzigsten Grabungssaison in Mikulčice (Bez. Hodonín). *Přehled výzkumů* 1973, 56–57.
- Klanica, Z. 1986:** *Počátky slovanského osídlení našich zemí*. Praha: Academia.
- Kouřil, P. 2008:** Archeologické doklady nomádského vlivu a zásahu na území Moravy v závěru 9. a v 10. století. In: T. Štefanovičová, D. Hulínková (zost.): *Bitka pri Bratislave v roku 907 a jej význam pre vývoj stredného podunajska*. Bratislava: SAHI, 113–135.
- Kouřil, Z. 1967:** Archeologická sonda v Mikulčicích, *Vlastivědný věstník moravský* 19, 69–76.
- Macháček, J., Doláková, N., Dresler, P., Havlíček, P., Hladilová, Š., Přichystal, A., Roszková, A., Smolík, L. 2007:** Raně středověké centrum na Pohansku u Břeclavi a jeho přírodní prostředí. *Archeologické rozhledy* 59, 278–314.
- Mazuch, M. 2005:** *Mikulčice-Valy (okr. Hodonín) Plocha P 1974-II (č. 46), areál „severní podhradí“*. Nálezová správa. Uložené: Archív AU AV ČR Brno, expozitúra Mikulčice, č.j. 127/06.
- Mazuch, M. 2012a:** Doklady novověkých aktivit v prostoru zaniklého raně středověkého mocenského centra Mikulčice-Valy. *Jižní Morava* 48, 7–45.
- Mazuch, M. 2012b:** Výzkum severního podhradí hradiště Valy u Mikulčic: k otázce násilného zániku velkomoravských mocenských center na počátku 10. věku. In: J. Doležel, M. Wihoda (eds.): *Mezi raným a vrcholným středověkem. Pavlu Kouřilovi k šedesátým narozeninám přátel, kolegové a žáci*. Brno: AU AV ČR Brno, 137–159.
- Mazuch, M. 2012c:** Prostor severovýchodní brány akropole raně středověkého mocenského centra Mikulčice-Valy. *Přehled výzkumů* 53, v tisku.
- Mazuch, M. v tlači a:** Osídlení severního podhradí mikulčického hradiska (na příkladu ploch P1974-II a P2005). In: L. Poláček et al.: *Das Suburbium des Burgwalls von Mikulčice*, SBM IX. Brno: AU AV ČR Brno, v tlači.
- Mazuch, M. v tlači b:** Osídlení východního podhradí mikulčického hradiska. Poláček a kol.: *Nejbližší zázemí raně středověkého centra v Mikulčicích*. In: L. Poláček et al.: *Das Suburbium des Burgwalls von Mikulčice*, SBM IX. Brno: AU AV ČR Brno, v tlači.
- Mazuch, M. v tlači c:** Velkomoravské keramické okruhy a tzv. mladší velkomoravský horizont v Mikulčicích. Rkp. Uložené: Archív AU AV ČR Brno, expozitúra Mikulčice.
- Měřinský, Z. 1986:** Morava v 10. století ve světle archeologických nálezů. *Památky archeologické* 77, 18–80.
- Neustupný, E. 2007:** *Metoda archeologie*. Plzeň: KAR ZČU v Plzni.
- Opravit, E. 1983:** *Údolní niva v době hradištní. ČSSR – povodí Moravy a Poodří*. Studie AU ČSAV v Brně XI/2. Brno.
- Poláček 2007:** Die Rolle der südmährischen Flüsse in der Geschichte Großmährens. In: F. Biermann, T. Kersting (Hrsg.): *Siedlung, Kommunikation und Wirtschaft*

im westslawischen Raum. Beiträge zu Ur- und Frühgeschichte Mitteleuropas 46, 67–78.

Poláček, L., Marek, O. 2005: Grundlagen der Topografie des Burgwalls von Mikulčice. Die Grabungsflächen 1954–1992. In: L. Poláček (Hrsg.): *Studien zum Burgwall von Mikulčice VII*. Brno: AÚ AV ČR Brno, 9–358.

Poulik, J. 1975: *Mikulčice. Sídlo a pevnost knížat velkomoravských*. Praha: ČSAV.

Procházka, R. 1990: Charakteristika opevňovacích konstrukcí převelkomoravských a velkomoravských hradišť na Moravě. In: *Pravěké a slovanské osídlení Moravy. Sborník k 80. narozeninám Josefa Poulika*. Brno: ČSAV, 288–306.

Procházka, R. 2009: *Vývoj opevňovací techniky na Moravě a v českém Slezsku v raném středověku*. Brno: AÚ AV ČR Brno.

Šolle, M. 1969: Tor und Turm bei den Westslawen in frühgeschichtlicher Zeit. In: K. H. Otto, J. Herrmann (Hrsg.): *Siedlung, Burg und Stadt*. Berlin, 219–231.

Thér, R. 2008: Využití GIS pro zpracování a publikaci plošných archeologických výzkumů: příklad neolitického sídliště v mohelnici u Zábřeha. In: J. Macháček (ed.): *Počítačová podpora v archeologii 2*. Brno-Praha-Plzeň: ÚAM MU Brno, AÚ AV ČR Praha, KAR ZČU v Plzni 93–102.

Tydlitátová, V. 2010: *Symbolika hradeb a bran v hebrejské bibli*. Praha–Kroměříž: Triton.

Unger, J. 2008: Problematika hájitelnosti předvelkomoravských a velkomoravských hradeb. In: T. Štefanovičová, D. Hulínek (zost.): *Bitka pri Bratislave v roku 907 a jej význam pre vývoj stredného podunajska*. Bratislava: SAHI, 177–182.

Wilke, G. 2003: Uwagi o zróżnicowaniu konstrukcyjnym zachodnioslawiańskich mostów. *Archaeologia Historica Polona*, 13, 185–206.

Resumé

Gates are undoubtedly an important defence and also communications element of each fortification system. The functional nature of a gate, as well as its representative and symbolic meanings justify the need for detailed research of this element of the defence system in broad spatial and chronological contexts. A comprehensive research of early medieval (Great Moravian) gates was made in the 1960s by M. Šolle and this issue was also addressed by B. Dostál in 1980s. For fortification systems in Central Europe in the early Middle Ages, there is extensive specialist literature.

The aim of this paper is to present and interpret the finding situation around so-called north-western Gate in the outer bailey of the Great Moravian centre Mikulčice-Valy. In addition to the gate, this area revealed remains of a fortification wall and of a settlement, which was protected by the fortification wall. The analysed and interpreted finding situation was surveyed in 1966 – 1968.

The paper is the first part of the revision analysis of research of fortification in the outer bailey of the Mikulčice castle. The basic questions that I try to follow in the revision analysis are primarily chronology of the fortification, spatial distribution of the fortifications with its determinants, construction of fortification wall and fortification decay horizon. This paper focuses on the gate and its immediate surroundings. In addition to the fortification, it focuses on the settlement, whose remains were revealed right behind the fortification wall and around the access road to the gate inside the fortified area. After introducing the finding situation based on the original documentation, I address stratigraphy and definition of relative chronology of revealed and documented contexts. The revision processing method is based on the principles of contextual archaeology using spatial analyses in the GIS environment (stratigraphy of contexts). Using material culture, I attempted to classify different horizons within a broader framework of chronological and spatial contexts in the environment of the Mikulčice agglomeration.

The stratigraphic analysis was a starting point for a discussion with hypotheses about the chronology and construction of the gate and fortification wall published by Z. Klanica, J. Poulik and B. Kavanová in the second half of the 20th century. I primarily discussed the hypothesis of a multi-phase development of the fortification in the outer bailey and of the dating of the oldest phase of fortification to the 8th century. Arguments that should support these hypotheses proved to be unstable following a confrontation with the relative stratigraphy of contexts in the area of the gate and the fortification wall. It means there is no evidence for fortification from 8th century in the monitored area.

Based on the sources discovered and analysed to date, I assume that the fortification at the outer bailey of the Mikulčice agglomeration was built during the boom of Great Moravia, sometime in the second half of the 9th century. The fortification wall was built on the river bank. The whole surveyed section of the fortification wall copied the river bank. From the structural point of view, this fortification wall is very similar to the fortification wall on the acropolis of the hradisko, but it is smaller. We could have a simplified and smaller version of the fortification built on the acropolis. The base of the fortified wall was about 4 m wide. The basic structural elements of the fortification wall were: wooden and soil mound (chamber structure), front dry-laid stone screen, two wooden palisade walls before the fortification wall (the further palisade had most likely an anti-erosion function), wooden supporting wall in the rear of the fortification wall and probably a wooden gallery and a palisade at the top of the fortification wall. The fortification wall lost its function relatively quickly sometime between the 9th and 10th century (or in the first decades of the 10th century), which was most likely associated with the geopolitical developments in the Central Europe (decline of Great Moravia, military activity of ancient Hungarians). However, it is very likely that an important role in this process was also played by ecological factors, leading to significant

changes in the natural environment in the area of the agglomeration (changes in the dynamics and intensity of river flow, clogging of river basins, floods). These factors accelerated depopulation and the subsequent destruction of all components of the agglomeration in the Morava River floodplain.

Based on the preserved sources, I am able to comment only very generally on the structure of the gate. The disposition of the fortification in the area of the gate determines that it was a simple front gate. The gate was 4 m wide. It was most likely a gate without multiple construction phases. Based on analogies, we can expect a tower extension over the entrance to the outer bailey.

The proposed interpretive concept is far from exhaustive. The elaboration of this model is a task for subsequent revision analyses of older research, but especially of new field research. We should focus on a more detailed examination of the relationship between the fortification and the settlement objects in the fortified area, but also outside the fortification wall. This comparison will surely provide more accurate information about the development of the settlement in predhradie of the Mikulčice agglomeration and about causes, construction and decay of its fortifications.